

16+

«Маладзіковы
ўздых»
стар. 4

Аліндарка:
новае прачытанне
стар. 5

Феномен
Хідэкеля
стар. 13

Рэальнае і фантастычнае

Фота Кастуся Дробова.

Мастачка Раіса Сіплевіч.

Адно з самых доўгачаканых святаў, якое нагадвае пра тое, што за акном — вясна, — 8 Сакавіка. Жанчыны ў гэты дзень шчаслівыя. Куды ні кінь вокам, паўсюль кветкі, усмешлівыя твары — усё стварае чароўны настрой.

Традыцыі правядзення свята ў кожнага свае. Сёлета яно выпала на выхадныя. Таму ёсць нагода правесці яго з карысцю. Напрыклад, пайсці на выстаўку мастачкі Раісы Сіплевіч «Patsinka» ў Мастацкую галерэю Міхаіла Савіцкага. Аўтар быццам сама ўвасабляе пяшчотны вобраз вясны.

Назва выстаўкі — творчы псеўданім, пад якім працуе вядомая беларуская мастачка. У экспазіцыі прадстаўлена больш чым 80 жывапісных работ, якія ствараюць своеасаблівы дзённік жыцця творцы з 1990-х гадоў да нашых дзён. Гэтыя партрэтныя і вобразна-асацыятыўныя кампазіцыі — галоўны кірунак творчасці мастачкі.

Працяг на стар. 12 ►

«ЛіМ»-акцэнта

Узнагароды. Больш як 90 прадстаўнікоў розных сфер дзейнасці ўдасноены дзяржаўных узнагарод. Аднаведны ўказ падпісаў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. Заслугі шэрагу супрацоўнікаў устаноў культуры і адукацыі адзначаны медалём Франціска Скарыны. Сярод іх — акцёры Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Святлана Анікей, Алег Гарбуз і Андрэй Кавальчук, намеснік галоўнага захавальніка фондуў Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Галіна Скарынка, загадчык кафедры беларускай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Франціска Скарыны Іван Штэйнер. Указам таксама прысвоены ганаровыя званні. Народным артыстам Беларусі стаў выдучы майстар сцэны Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Аляксандр Падабед.

Падзея. Прэзідэнт Беларусі накіраваў прывітанне ўдзельнікам VI Міжнароднага фестывалю «Уладзімір Співакоў запрашае». «Атрымаўшы пастаянную прапіску на гасцінай беларускай зямлі, фестываль, які мае імя праслаўленага маэстра, стаў знакавай падзеяй у жыцці нашай краіны, — гаворыцца ў прывітанні. — Нязменным застаюцца духоўны каштоўнасці музычнага праекта, найвышэйшае прафесійнае майстэрства яго ўдзельнікаў, папулярызаваныя найлепшыя ўзоры класічнай музыкі, падтрымка маладых талентаў».

Пэрспектывы. З 1 сакавіка Беларусь атрымала статус дзяржавы-назіральніцы ў Пашыраным частковым пагадненні аб культурных маршрутах Савета Еўропы. Статус назіральніцы даецца тэрмінам на адзін год і не патрабуе фінансавых унёскаў з боку дзяржавы. Кіруючы савет Пашыранага частковага пагаднення аб культурных маршрутах надаў гэты статус нашай краіне ў адказ на запыт ад 12 лютага, накіраваны міністрам замежных спраў Беларусі Уладзімірам Макеем. На цяперашні час існуе 38 сертыфікаваных Саветам Еўропы культурных маршрутаў, якія ахопліваюць розныя кірункі еўрапейскай гісторыі і спадчыны. Шматлікія з іх праходзяць праз Беларусь. Аднак пакуль наша краіна пазначана толькі да двух з іх — «Яўрэйскай спадчына» і *Via Regia*. Між тым у Беларусі вялікі патэнцыял для таго, каб далучыцца да шматлікіх іншых сертыфікаваных маршрутаў, а таксама для стварэння новых, непасрэдна звязаных з культурнай спадчынай краіны ў еўрапейскай перспектыве, лічыць кіраўніцтва арганізацыі.

Змены. У Міністэрстве інфармацыі выдадзены дазволы тэрмінам на тры гады на распаўсюджванне на тэрыторыі Беларусі трох замежных тэлепраграм — *EPOQUE, TV 1000 Comedy i Viasat Nature/History HD*. Пры гэтым іншыя тры замежныя тэлевізійныя СМІ — *Fine Living, Travel Channel* і МУЗ — са спіса замежных тэлепраграм, дазволёных да распаўсюджвання на тэрыторыі краіны, выключаны. Тэрміны дзеяння дазволаў на распаўсюджванне гэтых тэлепраграм завяршыліся. Па атрыманне новых дазволаў упаўнаважаныя на тры асобы ў Міністэрства інфармацыі ва ўстаноўленым парадку не звярталіся, паведамляе БелТА.

Спадчына. У самым старажытным горадзе Беларусі Полацку плануецца стварыць музей археалогіі, паведамліў у Нацыянальным Полацкім гісторыка-культурным музеі-запаведніку. Новы музей размесціцца на Ніжне-Пакроўскай вуліцы ў сценах былога будынка РАУС, які перададзены ўстанове. Пабудова з'яўляецца помнікам архітэктуры: у свой час гэта быў жылы корпус французскага манастыра. Будынак чакае рэстаўрацыя. За гады археалагічных даследаванняў Полацка спецыялісты выявілі мноства знаходак. Пяпер у фондзе музея-запаведніка больш за 20 тыс. прадметаў археалогіі, сярод якіх — артэфакты з раскопак на тэрыторыі Спаса-Ефрасіннеўскага манастыра, кераміка, старажытная зброя, пячаткі Ефрасінні Полацкай.

Традыцыі. У аграгарадку Індра Гродзенскага раёна пачала працаваць школа батлейкі, паведамліў у Гродзенскім раённым культурна-інфармацыйным цэнтры. Першыя заняткі прайшлі 1 сакавіка ў Індурскім цэнтры культуры, супрацоўнікі якога разам з мясцовымі школьнікамі паўдзельнічалі ў майстар-класах па батлеечным тэатральным мастацтве. Менавіта ў Індурцы плануецца стварыць тэатральна-батлеечны калектыв. Выбар месца не выпадковы, бо ў аграгарадку працуе ўнікальны музей лялькі. А батлейка стане тым турыстычным прадуктам, які даць магчымасць сфарміраваць новыя напрамкі мясцовага сувенірнага бізнесу, адкрыць новыя магчымасці для развіцця аграэкатурызму. Тэатр таксама створаны для вывучэння, развіцця, захавання і папулярызавання ўнікальнага самабытнага батлеечнага мастацтва ў рэгіёне.

Афіцыйны падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Новы — значыць актыўны

Адна з тэм, якая надзёна гучыць у Саюзе пісьменнікаў Беларусі, — актыўная дзейнасць сяброў творчай суполкі. У прыватнасці, узнікла пытанне, як уключыцца ў працу грамадскай арганізацыі тых, хто папоўніў шэрагі літаратараў наўдана.

Для таго каб стаць членам СПБ, неабходна прайсці сур'ёзныя іспыты: разглядаў дакументаў саветам абласнога або гарадскога аддзяленняў, адпаведнай секцыі, прыёмнай камісіі. Канчатковае слова — за Прэзідэнтам СПБ.

Напрыклад, за тры апошнія гады савет Мінскага гарадскога аддзялення абмеркаваў творчасць 162 кандыдатаў у СПБ, да прыёму рэкамендавалі толькі 43, а далучыцца да сталічнага аддзялення змаглі 36 літаратараў. Білеты членаў СПБ таксама атрымалі па 7 прадстаўнікоў Магілёўшчыны і Гродзеншчыны, 10 — Гомельшчыны, 6 — Віцебшчыны, 3 — Брэстчыны.

Пераважная большасць новых сяброў Саюза пацвердзілі творчы ўзровень, правялі свае здольнасці падчас розных мерапрыемстваў.

— З маладых варта адзначыць плённую працу Кацярыны Роўды, Марыны Наследнікавай, Анастасі Каротчыкавай, Вікторыі Сінюк, Андрэя Сідарэйкі, Ганны Чыж-Літаш, Кацярыны Стройлайвай, — значнаў старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў. — У іх выйшлі новыя кнігі, з'явіліся публікацыі ў літаратурна-мастацкіх выданнях і калектывных зборніках. Малады прэзаік Станіслава Умец стала лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Дэбют».

Плённа працуе літаратурны крытык Людміла Вараб'ёва, артыкулы якой друкуюцца ў Беларусі і па-за межамі. У дзіцячай літаратуры руяцца Валерыя Квілорыя, Грына Токарава, у прозе — Наталія Батрачак, Сяргей Слюсарэнка, Валяціна Быстрымовіч, Эдуард Грамовіч, у песенным жанры — Алег Жукаў, Эдуард Ханок, у публіцыстыцы — Уладзімір Дражын, Віктар Шымолін, Якаў Аляксейчык, у паэзіі — Змітрок Арцюх, Надзея Буранава, Алесь Карапеўскі, Галіна Мішнёва, Леў Марозаў.

Марыя ЛШЕНЬ

Паверыць у свае сілы дапамагае літаратурны клуб «Адкрыццё»

Вынікі трохгадовай творчай дзейнасці падвялі падчас чарговага пасяджэння літаратурнага клуба «Адкрыццё», які працуе пры Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна. Найбольш актыўныя літаратары былі адзначаны граматамі і падзякамі Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ, бібліятэкі.

Вершы чытае Кацярына Мізэрыя.

Стваральніцай і кіраўніком маладога аб'яднання, якое стала значнай з'явай для абласнога цэнтра, з'яўляецца пісьменніца Зінаіда Дудзюк. На заняткі ў літаратурную майстэрню прыязджаюць і творцы з глыбінкі. Сёння ўдзельнікі клуба —

паэты і прэзаікі розных пакаленняў: ад пачаткоўцаў да прафесійных літаратараў.

Узнёсла радкі студэнтка філфака Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта Марыя Навумчык і Кацярыны Мізэры, напоўненыя мудрасцю вершы старэйшых калег — спробы адкрыць таямніцу жывой творчасці, паверыць у свае сілы, падзяліцца з блізкімі па духу людзьмі роздумамі і творчымі набыткамі.

Прадстаўляючы прысутным Вольгу Лебедзеву-Смірнову, Зінаіда Дудзюк падкрэсліла, што жанчына выгадала дзесяць дзяцей і пры гэтым знаходзіла час дзяліцца творчымі знаходкамі.

За доволі невялікі час папоўніўся і выдавецкі багаж клуба «Адкрыццё»: адны актыўна выступаюць у перыядычным друку, а другія пры падтрымцы дасведчанага настаўніка выдалі першыя кнігі.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

імпрэзы

Бачаць і чытаюць сэрцам

Літаратары Гомельскага абласнога аддзялення СПБ і чытачы разам адзначылі пачатак Масленічнага тыдня і правялі цікавую імпрэзу ў спецыялізаваным аддзеле інвалідаў па зроку бібліятэкі-філіяла № 5 імя Янкі Купалы г. Гомеля.

З людзьмі, якія пазабавлены магчымасці бачыць, але вельмі любяць мастацкае слова, творчымі набыткамі падзяліліся кіраўнік абласной пісьменніцкай суполкі Уладзімір Гаўрыловіч, яго калегі па творчым цэху і ўдзельнікі міжнародных праектаў аддзялення.

Уладзімір Гаўрыловіч прачытаў урывкі з новага твора, прысвечанага вайне і сучаснасці, распавёў пра дзейнасць Саюза пісьменнікаў Беларусі па папулярызаванні чытання і кнігі, літаратурныя акцыі і фестывальны рух на Гомельшчыне, пра неабходнасць захавання традыцый. Спінніўся на ўнікальны праекце — фестываль маладзёжнай паэзіі і перакладаў «Берагі дружбы», у якім удзельнічаюць літаратары з розных куткоў Беларусі. Вось і на гэтую імпрэзу прыехала Святлана Каленчукова (інвалід па зроку) — цікавы аўтар з Рэчыцы, якая двойчы становілася фіналісткай творчага спаборніцтва.

Дарчы, у імпрэзе браў удзел леташні лаўрэат «Берагоў дружбы» — інвалід па зроку Уладзімір Чараухін, які падзяліўся з чытачамі ўласнымі паэтычнымі спробамі. Цёпла віталі ў кніжніцы паэтэсу, члена СПБ Таццяну Дарошку, новыя творы якой знайшлі водгук у прысутных.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

конкурс

Прэміі — за найлепшыя кнігі

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі аб'яўляе прыём кніг выпуску 2019 года на суісканне літаратурных прэміяў у намінацыях:

1. ПРЗОА. Літаратурная прэмія імя Івана Шамякіна.
2. ПАЭЗІЯ. Літаратурная прэмія імя Максіма Танка.
3. ДЗІЦЯЧАЯ ЛІТАРАТУРА. Літаратурная прэмія імя Янкі Маўра.
4. АДКРЫЦЦЁ ГОДА. Літаратурная прэмія імя Максіма Багдановіча.

У конкурсе ўдзельнічаюць члены Мінскага гарадскога аддзялення СПБ і творчая моладзь (найлепшы дэбют).

Кнігі прымаюцца да 20 красавіка 2020 года. Прэзідэнтэты падаюць заўку, прадстаўляюць экзэмпляр кнігі і водгукі, рэцэнзіі на яе (пры наяўнасці).

Прэміі будуць уручаны ў маі падчас літаратурнага свята.

Міхась ПАЗНЯКОЎ, старшыня МГА СПБ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

9 сакавіка — у студыю юных літаратараў «Малінаўскай галасы» пры дзіцячай бібліятэцы № 15 (16.00).

10 сакавіка — на імпрэзу «Вяртаюся дамоў» з удзелам пісьменнікаў аддзялення ў бібліятэцы № 21 (13.30).

11 сакавіка — на аўтарскі праект Уладзіміра Мазго «Мінскія сакавіны» ў дзіцячую бібліятэку № 6 імя Васіля Віткі (14.40).

11 сакавіка — на сустрэчу з Міхасем Пазняковым у бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (14.30).

12 сакавіка — на сустрэчу з Надзеяй Буранавай у гімназію № 18 (11.40).

12 сакавіка — на імпрэзу «Да 75-годдзя Вялікай перамогі» з удзелам пісьменнікаў аддзялення і членаў літаратурнай студыі «Вобраз» у СШ № 168 (13.00).

12 сакавіка — на прэзентацыю кнігі Уладзіміра Мазго «Вавёркі лущаць зоркі» ў бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (13.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

9 сакавіка — на сустрэчу з пісьменнікамі ў кніжную краму «Дружба» г. Брэста (12.00).

10 сакавіка — на пасяджэнне Клуба маладых літаратараў у офіс аддзялення СПБ (17.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

12 сакавіка — на сустрэчу з Галінай і Сяргеем Трафімавымі ў дзіцячую бібліятэку № 2 г. Мінска, у межах якой адбудзецца прэзентацыя новых кніг (11.30) і імпрэза «Пастаронках кніг серыі "Рассказы Деда Природоведа"» (12.20).

14 сакавіка — на прэзентацыю кнігі Анатоля Бясперстых «Эпітэты з паэзіі Пятра Буганова» з удзелам Пятра Буганова ў Музеі беларускага кнігадрукавання г. Полацка (13.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

11 сакавіка — на чарговыя заняткі Гродзенскай грамадскай літаратурнай школы на тэму «Праблема як сродак творчага і сацыяльнага дыялогу» ў абласны офіс СПБ (17.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

11 сакавіка — на сустрэчу ўдзельнікаў рэспубліканскай алімпіяды па беларускай мове з Жаннай Міус «Споведзь творцы, альбо Пяць нязручных пытанняў» у Магілёўскае абласное бібліятэку імя У. І. Леніна (16.00).

з нагоды

У родную зямлю

У 1941 годзе ў далёкім казахскім гарадку Уральску, на шляху следвання цягніка з эвакуіраванымі суайчыннікамі, малалетні Яфім Плаўнік, сын Змітрака Бядулі, пахаваў свайго бацьку. І толькі нядаўна астанкі пісьменніка вярнуліся на Радзіму, каб знайсці вечны спакой у роднай зямлі, на алтар служэння якой былі пакладзены ўсе сілы...

Ідэя ўзніка даўно, але ажыццявіць яе здолелі толькі цяпер, што атрымалася пры шчыльным супрацоўніцтве з нашымі суайчыннікамі ў Швейцарыі.

Як гэта адбывалася і хто спрычыніўся да рэалізацыі праекта, распавёў дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Міхаіл Рыбакоў, які ўзяў удзел у прэс-канферэнцыі, дзе былі агучаны падрабязнасці падзеі. Ён паведаміў, што ролю арганізатара ўзяў на сябе старшыня Фонду Марыі Магдалены Радзівіл, член кансультацыйнага савета па пытаннях беларусаў за мяжой пры МЗС Беларусі Аляксандр Сапега. Ініцыятыву падтрымала беларускае пасольства ў Швейцарыі, знайшліся фундатары, гатовыя паспрыяць. Пасля перамоў з Казахстанам Аляксандр Сапега паехаў туды і правёў экзгумцыю. Падтрымалі і мясцовыя ўлады Казахстана.

У нас была цікавасць і да рэчаў, якія падчас эвакуацыі апынуліся ў Казахстане. Складанасць у тым, што музеі

Фота Юрыя Калісарова.

Ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга Змітрака Бядулі дэманструе Аляксандр Сапега.

та ў "хатцы". Гэта часцінка гісторыі Мінска, Беларусі ўвогуле...

Першы этап адбыўся: прах пісьменніка вярнуўся на Радзіму. Цяпер вырашаецца, дзе ён будзе перазахаваны. Ёсць некалькі варыянтаў, і па кожным з іх вядзецца работа. Дэталь ўзгадняюцца з сынам пісьменніка Яфімам Плаўнікам. Ёсць ідэя ўсталяваць памятник знаку у гонар пісьменніка на могілках Уральска. Для суайчыннікаў, якія там жывуць, важна не губляць сувязь са сваімі каранямі.

Яна БУДОВІЧ

прэм'еры

Разбурыць стэрэатыпы

Трылер да фільма «Авантуры Пранціша Выврвіча» па кнізе Людміль Рублеўскай прадставілі ў Мінску.

Доўгачаканая прэм'ера, альбо спроба зрабіць новы беларускі гістарычны блокбастар: кінастудыя «Беларусьфільм» прэзентавала трылер фільма «Авантуры Пранціша Выврвіча», які быў зняты паводле рамана Людміль Рублеўскай. Гэта адзін з рэдкіх айчынных кінапраектаў, у якім задзейнічалі толькі беларускіх артыстаў. Карціна выйдзе ў пракаст 19 сакавіка.

Генеральны дырэктар кінастудыі Уладзімір Карачэўскі, які выступіў таксама генпрадзюсарам праекта, назваў гісторыка-прыгодніцкі фільм «беларускімі гардэмарынамі». Рэжысёрам-пастаноўшчыкам стаў Аляксандр Анісімаў.

Сам фільм раскажа аб прыгодах беларускага шляхціча і яго сябра. Гэта адзіная гісторыка-фантазічная карціна айчынай вытворчасці і першая пасля «Анастасіі Слуцкай» на гістарычную тэматыку. На прэзентацыю

роліка прыехалі галоўныя дзеючыя асобы. Сярод іх — і Людміла Рублеўская.

— Для мяне было вельмі важна найперш паказаць свой варыянт Беларусі гістарычнай і героя — архітэпавога беларуса, чым разбурыць стэрэатыпы, якія да гэтага часу існуюць, — расказала Людміла Рублеўская. — Шчыра кажучы, я не дужа верыла, што праект здзейсніцца. А паверыла тады, мабыць, калі ўбачыла на свае вочы прыдуманы мной танк на паравым рухавіку па схемах Леанарда да Вінчы, які зрабілі майстры на «Беларусьфільме». Для мяне як аўтара самае прыемнае — што многія пачынаюць шукаць у энцыклапедыях звесткі пра маіх галоўных герояў. Пасля пытаюцца: «Спадарыня Людміла, а дзе знайсці пра Бутрамея Лёдніка падрабязней?» Мне нават няёмка іх расчароўваць, што сама яго прыдумала. А ў фільме, дарэчы, мы нават паказваем знакамітую Полацкую бібліятэку. Тую самую, якую апісава Вацлаў Ластоўскі ў сваіх «Лабірынтах». У карціне вы яе пабачыце ў цудоўным усавабленні нашага мастака Уладзіміра Царыковіча.

Стваральнікі амаль адмовіліся ад камп'ютарнай графікі. Тым не менш карцінка атрымалася яркай і дынамічнай. Здымкі праходзілі ў Лідскім, Нясвіжскім, Мірскім замках, у Мінску і Бабруйску. Карціна практычна завершаная. Апошні этап, якім займаецца рэжэсёрская група, — колеракарэкцыя.

— Карціну здымалі амаль год. У нас было вельмі шмат змен, часта здымалі ноччу, — падзяліўся Аляксандр Анісімаў. — Хадзілі па калідорах Нясвіжскага і Мірскага замкаў, прыслухоўваліся, прынюхваліся. Было адчуванне, што побач з намі адбываецца штосьці містычнае. Работа складаная па сваёй рэжысуры, але ж у нас сабралася добрая каманда, таму мы змаглі зрабіць, і маю думку, цікавы фільм.

У стужцы зняліся такія акцёры, як Іван Трус, Георгій Пятрэнка, Вераніка Пляшчэвіч, Сяргей Юрвіч, Вячаслаў Паўлюць, Яўгенія Анікей, Віктар Манаеў, Сяргей Савянкоў, Канстанцін Міхаленка, Дзмітрый Есяневіч.

Вікторыя АСКЕРА

зваротная сувязь

Вясна, паэзія, жанчыны

Літаратурныя праграмы канала «Культура» ў выхадныя будуць прысвечаны Дню жанчын. Прыхільнікам паэзіі ў ранішні час суботы і нядзелі прапануваецца радыёкампазіцыі паводле вершаў Раісы Баравіковай і Яўгеніі Янішчыц. У праграме «Паэзія XXI стагоддзя» прагучаць вершы Насты Кудасавай.

У суботу ў праграме «Кнігалюбу» гаворка пойдзе пра кнігі жанчын-пісьменніц. У нядзелю ў праекце «Запрашаем у кнігарню» слухайце пра навінкі беларускіх выдавецтваў і агляд штотыднёвіка «ЛіМ».

3 панядзелка да пятніцы ў «Літаратурнай анталогіі» прагучаць старонкі рамана

Івана Шамякіна «Трывожнае шчасце», у «Радзёбібліятэцы» — аповесці Івана Мележа «Гарачы жнівень». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ўвечары прапануюць апаਵяданне Алены Васілевіч «Інтэрв'ю».

У суботу ў праграме «Радзётэатр. Лепшае» слухайце радыёверсію спектакля «Апошні шанц» паводле Васіля Быкава. У перадачы «Радзётэатр плюс» у нядзелю прагучыць першая частка пастаноўкі «Рамэа і Джульета» па п'есе Шэкспіра.

У праграме Навума Гальпяровіча «Сурасмоўцы» ў нядзелю прапануецца гутарка з дырэктарам Дзяржаўнага літаратурнага музея Якім Купалы Аленай Ляшчовіч.

- 26 лютага 55 гадоў споўнілася Алене Туравай, рэжысёру.
- 1 сакавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Зіновія Вялікага (1900—1983), акцёра.
- 1 сакавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Мікалая Маеўскага (1950—2017), жывапісца, акварэліста.
- 1 сакавіка 70-гадовы юбілей адсвяткавала Лідзія Доўбікава, паэтка.
- 2 сакавіка 65-годдзе адзначыла Святлана Кандрашова, пісьменніца.
- 2 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Эвеліны Аўчынічковай (1935—1975), актрысы.
- 2 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Яўгена Карманова (1935—2018), жывапісца.

- 3 сакавіка — 165 гадоў з дня нараджэння Палікарпа Бывалькевіча (1855—пасля 1921), журналіста, фалькларыста.
- 3 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Рыгора Ганцэвіча (1915—1986), мастака-плакатыста, графіка.
- 4 сакавіка — 130 гадоў з дня нараджэння Вінцука Адважнага (1890—1978), паэта, рэлігійнага дзеяча.
- 4 сакавіка 70 гадоў споўнілася Кастусю Качану, жывапісцу.
- 4 сакавіка 60-гадовы юбілей адсвяткавала Алена Прахіна, дзіцячая пісьменніца.
- 5 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Гардзеічова (1930—1995), паэта, перакладчыка.

- 5 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Карпука (1930—2018), мастака кіно і тэлебачання, графіка, жывапісца.
- 5 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Паўла Сцяцко, мовазнаўца, педагога.
- 5 сакавіка 70-годдзе адзначаў Аляксей Коцкеў, жывапісец.
- 5 сакавіка 70 гадоў споўнілася Барысу Калыкіну, рэжысёру, сцэнарысту, гукааператару.
- 6 сакавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Мазалёва (1910—1970), жывапісца, графіка, педагога.
- 6 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Васіля Матэвушова (1915—1974), паэта.

Да ўвагі

кіраўнікоў прадпрэмстваў, арганізацый, індывідуальных прадпрэмальнікаў і ўсіх чытачоў «ЛіМа»

Паведамляем, што ў газеце «Літаратура і мастацтва» вы можаце размясціць рэкламу вашай прадукцыі і вырабаў на ўзаемавыгадных умовах.

Даведкі па тэл. 377 99 72.

Акрамя таго, у вас ёсць магчымасць атрымаць свежы нумар «ЛіМа» напярэдадні! Для гэтага трэба аформіць падпіску на PDF-версію.

Такая магчымасць прадастаўляецца на партале Выдавецкага дома «Звязда» ў раздзеле «Падпіска».

«ЛіМ»-люстэрка

Дні культуры Беларусі завяршаюцца ў Амане, паведамляе БелТА. Афіцыйную дэлегацыю ўзначаліў міністр культуры Юрый Бондар. Цырымонія адкрыцця прайшла 4 сакавіка на сцэне Дома музычных мастацтваў Каралеўскага опернага тэатра ў Маскаце. Гледачы пабачылі нумары з залатога фонду Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага заслужанага харэаграфічнага ансамбля «Харошкі», заснаваныя на багатым фальклорным матэрыяле і беларускай гісторыі. У праграме Дзён культуры — і выстава праект «Узоры і сімвалы: спадчына беларускага арнаменту» са збору Нацыянальнага гістарычнага музея. Экспазіцыя будзе працаваць да 31 мая.

Дуэт VAL прадставіў Беларусь на міжнародным конкурсе «Еўрабачанне-2020» з песняй «Да відна» на беларускай мове. Усяго ў фінале нацыянальнага адбору прымалі ўдзел 12 канкурсантаў, паведамляецца на сайце Белтэлерадыёкампаніі. Назва дуэта VAL складаецца з імянаў яго ўдзельнікаў — «Улад энд Лера» (мультиінструменталіст Уладзіслаў Пашкевіч і Валерыя Грыбусава). Як прызналіся пераможцы, «Да відна» — іх першая песня на роднай мове. Тэкст напісаў Мікіта Найдзёнаў. У фінале нацадбору, што прайшоў на нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм», праекту VAL удалося атрымаць найбольшую колькасць балаў ад прафесійнага журы і гледачоў — 20 з 24 магчымых. Другое месца падзялілі CHAKRAS і Ян Яраш, якія набралі па 18 балаў.

Прэм'ера знятага ў Беларусі фільма «Урокі фарсі» адбылася на Берлінскім міжнародным кінафестывалі, паведамляе БелТА. Стужка — міжнародны праект трох краін: Расіі, Германіі і Беларусі. У цэнтры сюжэта — гісторыя белгійскага яўрэйскага паходжання Жылы Крэм'е, які апынуўся ў канцлагеры і выдае сябе за перса, каб застацца жывым. Рэжысёрам фільма выступіў Вадым Пераўман, сцэнарыстам — Ілья Цофін. У аснове карціны — аповед нямецкага кінарэжысёра Вольфганга Кальхаазэ «Вынаходства мовы». Большасць здымак прайшло на тэрыторыі Беларусі і на натуральнай пляцоўцы «Беларусьфільм». Дзве галоўныя ролі выканалі вядомыя акцёры Ларс Айдынгер і Наўэль Перэс Біскарт, а акцёрамі масавых сцэн і эпізодаў сталі беларусы.

Стаў вядомы лонг-ліст Міжнароднай Букераўскай прэміі, паведамляе «ИТАР-ТАСС». У пачатку красавіка вызначач тых, хто ўвайшоў у шорт-ліст, а 19 мая абвясціць пераможцаў конкурсу. У «доўгі спіс» трапілі 13 аўтараў з Аргенціны, Германіі, Грузіі, Іспаніі, Ірана, Мексікі, Нідэрландаў, Нарвегіі, Францыі, Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі, Японіі. Іх работы выбраны са 124 твораў. Сёлета сярод нямінатнаў — японская пісьменніца Ёка Ангава, якая на радзіме стала ўладальніцай усіх нацыянальных літаратурных узнагарод. У адрозненне ад Букераўскай прэміі, што заснавана ў 1969 годзе і штогод прысуджаецца пісьменнікам краін былой Брытанскай Садружнасці, Міжнародная Букераўская прэмія была заснавана ў 2004 годзе і да 2016 года ўручалася раз на два гады. Цяпер за дасягненні ў галіне яе прысвойваюць штогод.

Музеі ў Свядлоўскай вобласці перадалі на экспертызу карціну Пітэра Рубенса, якая лічылася копіяй, гаворыцца ў матэрыяле «ИТАР-ТАСС». Па словах дырэктара Ірбіцкага музея выяўленчых мастацтваў Валерыя Карнава, здагадка аб сапраўднасці карціны «Аплакванне Хрыста і палажэнне ў труну» паўстаў у спецыялістаў падчас яе рэстаўрацыі ў 2016—2017 гадах. Работа з'яўляецца эскізам да вялікага палатна, што выяўляецца ў Рыме. Раней яшчэ адно палатно Рубенса «Марыя Магдалена, што каецца, з сястрой Марфай» са збору гэтага ж музея прызналі арыгіналам.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

БАЛЕСНАЯ ПТАХА АДРАДЖЭННЯ

Утворчасці, як і ў жыцці, нязменна спрацоўвае закон захавання раўнавагі: чым больш мастак набліжаецца да дасканаласці, да выключнага адчування законаў характара, калі майстэрства робіцца яго неад'емнай часткай, тым выразней высвятляюцца чалавечыя, недасканалыя грані асобы. Відаць, таму сапраўдныя паэты часта здаюцца нам непрыстасаванымі да рэчаіснасці дзівакамі, нават маргіналамі. Бо фізічны, матэрыяльны аспект адсоўваецца на задні план: цела — гэта абалонка, турма, з якой, зрэдку ашукаўшы наглядчыка, можна збегчы ў іншае, пазачасовае і пазаматэрыяльнае вымярэнне. Але існуе небяспека, што аднойчы можна забавіцца на волі і не знайсці (а мо і не захацець адшукаць) сваю былою вязніцу...

Таму калі, напрыклад, будысты свядома практыкуюць адстароненасць, «не-думанне», выкарстоўваюць з сябе звычайныя чалавечыя жаданні, то паэты вымушаны балансаваць паміж нябесным і зямным, бо іх

прызначэнне — якраз спрабаваць сумясціць несумяшчальнае, прымірыць унутранае з вонкавым. А гэта шлях галаваскружэння. Падчас балансавання над безданню кожны крок можа стацца апошнім...

Барысаўчанка Таццяна Зіненка — балесная птах Адраджэння, адна з тых, каму было наканавана ўзнесціся высока ў нябёсы і пасля падзення са стромы балюча выціцца аб брук паўсядзённасці.

Нарадзіўшыся ў Казахстане, паэтка правяла маленства ў вёсцы Зачысце на Барысаўшчыне. Скончыла мясцовую школу, затым — філалагічны факультэт БДУ, настаўнічала. Яна мела вельмі адметную, яркую знешнасць: густыя заплеценыя ў касу валасы, выразныя вочы, сакавітае густое беларускае маўленне... Валодала незвычайнай творчай харызмай, праяўляла неабякаваць да грамадскіх, культурных і палітычных зрухаў, якімі былі насычаны перабудовачныя гады. Пісала вершы — утрапёна-пранікнёныя, напоўненыя дзівоснай

энергетыкай, у якіх сканцэнтравалася ўсё яе багатае на эмоцыі жыццё. Словы яе трапілі наўпрост у сэрцы чытачоў і слухачоў... Шмат выступала, прымала ўдзел у літаратарскіх семінарах, займалася перакладамі. А пасля... змоўкла.

Паэтка 4 сакавіка магло б споўніцца 60... На жаль, ужо 9 гадоў, як яе няма побач з намі. Не датрывала, не перазімавала «пад снегам журавінкаю гарачай», адышла туды, да сваіх пабрацімаў Максіма Багдановіча, Анатоля Сыса, Міколы Купрэва, Васіля Гадулькі. Блізкая ім па таленту, сугучная па душэўным і творчым надрыве.

Але засталася трапяткія радкі... Выйшлі зборнікі «Плакала дзяўчынка» (2013) і «Гарчэйшае пітво» (2019). А зусім нядаўна адшукалася папка з невядомымі раней вершамі паэтки. Прапануем чытачам дакрануцца да ўзнёслага прарочага слова, якое не мае часу, не мае смерці...

Янка ЛАЙКОЎ

Таццяна ЗІНЕНКА

«МАЛАДЗІКОВЫ МОЙ УЗДЫХ...»

***

Чужая луста — не накорміць,
Чужое слова — абіяць,
Чужая маці — не прыгорніць,
Чужое вока — ураць.

Як цяжка жыць, я добра знаю,
Але жыць, яшчэ жыць.
І дзень свой кожны пачынаю,
Рукамі сцяўіны галаву.

Лепі родны хлеб, хоць на мякіне,
Абы з надзеяй увачу.
Чужынец мне пароду кіне,
А я здзіўлюся... і — змаўчу.

1986 г.

Беларусь

У вачах Беларусі —
Бязмежная сціпласць іскрыцца.
У жытнёвай касе
Зёлкі-травы вядуць перахэпт.
А на сэрцы —
Стагоддзяў мінулых званіцы.
У руках Беларусі —
Святы заповіт:
«Вы, наішчадкі, зямлю беражыце
І марце пра зоры,
Для сяброў засцілайце заўсёды
Найлепшы абрус.

І каменне не кінуць табе на падвор'е,
Калі годна прамовіш, што ты —
Беларус!»

1986 г.

Максіму Багдановічу

Усе, каго кахала я,
Памерлі ў сховах пачуцця.
І толькі Ты адзін застаўся,
Пакута родная мая.

О, як я прагну губ Тваіх,
Маладзіковы мой уздых,
Як у жыцці яшчэ ніколі
Я не жадала нічыя.

Ды безнадзейнасці страла
Мне ўслед няўмольна загула,

Як быццам я на гэтым свеце
Усё дарэшты пражыла.

І ў той далёкай старане,
Дзе Ты памёр, а можа й не, —
Каля Тваёй магілы сумнай
Шчэ хоціць месца й для мяне.
1991 г.

Майму народу

Не трывож майго сэрца, знямога.
Я ўлагоджу і гэту бяду.
А сваю, не чужую, дарогу,
Я і ў цемрадзі нават знайду.

І майму нарачонаму кату,
Што ў мой след патрапляе даўно,
Я пачну спавядацца, як брату,
Што каханне ў мяне не адно.

І што кроў паланянкі-Рагнеды
Ува мне закіпае наўздзіў.
І мне помніць да скону і ведаць,
Хто мяне і чаму нарадзіў.

І што ў гэтым сіročым стагоддзі
Ёсць адзін толькі радасны міг,
Калі я за цябе, мой народзе,
Абраны свой апошні ўздых.

1990 г.

Адкуль такія парыванні дум?
О, восень, восень! Гэта ты сваволіш!
Завошта мне, жанчыне, гэтка сум:
Усё адно, што паміраць паволі
Пад несціханым пошум баравы...
О, восень, восень! Цяжкая сустрэча.
І мы з табой, дзве вечныя ўдавы,
Вось-вось заплачам ціхенька аб нечым...
1985 г.

І будзе так: калі не знішчаць,
Калі на плаху не ўзвядуць,
Дык я на ўласным папялішчы
Забуду, як сабе завуць.

Пайду з працягнутай рукою,
Куды ніхто не кіне і грош.
Багаты выгнецца дугою,
А бедны? Бедных будзе больш.

О, дзякуй, хто не пашкадуе.
Не пашкадуець мяне ўсе.
І толькі смерць заўжды ўратае:
Ці то прынізіць, ці ўзнясе...

І будзе так.

...А тая поўня, што адзінай сведкай,
Расстанне зноў замоўчвае ўначы,
Няхай завяцця папараці-кветкай,
Шчаслівай кветкай. Любы мой, маўчы!
Маўчы, пакуль несуніяльна плача
Зіненка Таня на тваім плячы.
Яна не ўмее, зразумей, іначай.

...Мне часам страшна робіцца ўначы.

Навошта я вачэй не адвяла,
Калі было так лёгка не прыкмеціць
Тваёго зусім не кідкага брыва
І раптам — найдарожышага на свеце? —
Навошта я вачэй не адвяла?..

Навошта мы спыніліся на міг,
А размінуцца так было магчыма,
Хоць і адна сцяжына на дваіх?
І здзіўлена сустрэўшыся вачыма,
Навошта мы спыніліся на міг?

Народная песня

Вы заспявалі, Домны і Аленькі,
Вясковыя жанчыны, ўпроць начы...
І даўні дзявочыя сукенкі
Вам і цяпер не вадзілі б ні ў чым.

Вы так слявалі, як ніхто ніколі
Не заспявае і ў апошні раз.
Ізноў у полі конь гуляў на волі,
Гуляў ваі конік побач каля вас.

А зоры ў захапленні заміралі:
Відаць, запаміналі назаўжды,
Як вы слявалі. Як жа вы слявалі
Пра маладое жыта і сады!

***

Вы марыце, каб я Вас пакахала,
Зняб'юшыся і сэрцам, і душой,
О! Гэта невясноная навала!
Навошта Вам, з разумнай галавой,
Мая неімаверная свавольнасць
І насланне незразумелых слоў,
Маё вар'яцтва і мая бязвольнасць
І прыніжэнне на вятры размоў?
Ратуйцеся! Бо я ўжо безупынку
Гляджу на Вас ва ўладзе пачуцця,
І правядзіце звывка да прыпынку
Мяне, як быццам да канца жыцця...

***

І.
Лягчэй не будзе: там ці тут.
Усё адно — мана і бруд.
Камусьці — дом,
Камусьці — свет,
Камусьці — проста вечны след.
А мне — без гора і вайны
Не адарвацца ад сасны,
Бо ў ёй жыцьве душа мая
І стогне, аж чутно здаля.
І каб яе крыху суняць,
Мне трэба вечна тут стаяць.
Бо ўсё адно: ні тут, ні там
Душы нікому не прадам.

ІІ.
Але калі жыццё мяне
Кудысьці ўдалеч паймкне,
Насыплю ў боты я зямлі
Ад роднай бацькаўскай раллі,
Каб там ці жыць, ці паміраць —
Ды на сваёй зямлі стаяць.

1988 г.

Тваё апошняе і першае пасланні
Паміж сабой падобны, як блізняты:
У першым — страх перад маім каханнем,
А ў гэтым —
жудасць з-за ягонай страты.

Каханне

Якія мы розныя:
Проста як снег і трава.
Знішчаем адно аднаго
дзеля вернасці і ўваскрашэння.
І нам не адрынуцца
ад асалоды мучэння.

А што нам яшчэ?
Калі ў нас
нават смерці няма...

***

Я не магу так болей, любі мой!
Чаму так сумна жыць на Беларусі?
Над кожным слоўкам, як над сіратой,
Схіляюся, а шкадаваць баюся.

Няўжо канец? І цемь. І глухмень.
Віруе час. Хістаюцца стадолы.
А я пільную твой высозны цень:
Незманлівы і гэтка невясёлы.

Ты чуеш крок? Ты чуеш крок здаля?
Прывецім, любі мой, перабудову.
І наш народ, як быццам немаўля,
Крывіцкую ад нас пачуе мову.

Прыслухайся: сыходзяцца вякі,
А мы з табой — вартыя ахвяры,
Каб нашы беларусы-землякі
Не здратавалі велічныя мары.

І наша кроў пралёцца недарма,
Акроціць дваціцца першае стагоддзе
За генія, якога яшчэ няма,
Але які вось-вось на падыходзе.

1988 г.

Сунімі мой боль
І закальшы.
Ах, якая золь
У майёй душы!..
Гэта ўсё, што ты
Мне на свеце даў.
І жыву аб тым,
І прашу — пазбай.

***

Кахаю слабога,
як гэта дзяржава,
Дзе я нарадзілася —
і дзе я памру.

Кахаю чужога,
як вечная слава,
Якое так прагну,
якою гару.

Кахаю так доўга
таго, хто не варты,
Хто дзеля мяне
ні ў агонь, ні на смерць.
Кахаю такога,
як век мой упарты,
Што, мабыць, не здольны
мяне зразумець.

1989 г.

Ах, любі мой, якія словы?
Апошняе сказаць дазволь,
Што гэты боль зусім не новы,
А як не новы — дык не боль.

Хацеў ты стаць маім кумірам,
Ды нават ворагам не стаў.
Мне засталася толькі ліра,
Якую ты не дараваў.

Ах, колькі вас, амаль вялікіх,
Паўстане на маім вяку,
Каб не зусім дзеля прыліку
Пацалаваць маю руку...

Публікацыя Антона КЛІМОВІЧА

Сімвалічны код, альбо Новае прачытанне паэмы «Кепска будзе»

У фенаменалагічным свеце існавання з'яў і рэчаў, згодна Арыстоцелю, кожная праява мае свой топас, месца, да якога яна імкнецца, але дасягнуць не можа. Так і мастацкая класіка таленавітых творцаў мае свой неабяжны гарызонт інтэрпрэтацый. Кожны класічны твор у нечым — вечная таямніца ў магчымасці раскрыцця яго зместу. Гэта з поўным правам можна сцвярджаць і адносна ўжо добра знаёмай, здавалася б, творчасці Францішка Багушэвіча, яго знакамітай паэмы «Кепска будзе».

Як зазначае айчыны літаратуразнавец У. Казбярук у акадэмічным выданні двухтомнай «Гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры», вялікай заслугай Багушэвіча было пераадоленне абмежаванасці нацыянальнай традыцыі ў пастаноўцы грамадскіх і маральных праблем. У ананісных гутарках нават сацыяльна пытанні асвятляліся пераважна ў бытавым плане, без належнай гістарычнай перспектывы. Сутнасць жа і змест паэзіі Багушэвіча складаюць не толькі рэальныя з'явы жыцця, але і пытанні палітычна-грамадскага, сацыяльна-маральнага і эстэтычна-філасофскага парадку, пастаўленыя ў шырокі кантэкст гістарычнай і быццёвай перспектывы лёсу народа.

Творчасць Ф. Багушэвіча вылучаецца глыбокім пранікненнем аўтара ў панарамнае гістарычнае, эстэтычна-аксіялагічнае поле асэнсавання жыццёвага вопыту свайго народа, у псіхалогію ўзаемаадносін. Аўтар паказвае увесь драматызм пошуку беларусамі свайго месца ў жыцці цывілізаванага грамадства і свайго шчасця ў свеце, адлюстраввае пакутлівыя роздумы над лёсам сваёй радзімы. Для мастацка-ідэйнага паказу і абгрунтавання поглядаў на свет і гістарычна-грамадскія ўмовы жыцця паэт найперш абапіраўся на слаўную і разам з тым шматпакутную гісторыю свайго народа. Вяршыняй паэтычнай

творчасці Ф. Багушэвіча можна лічыць яго *вершаваную паэму «Кепска будзе»*.

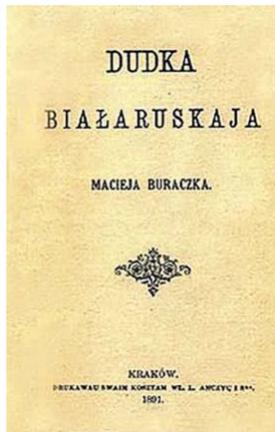
У назве паэмы — вялізны сімвалічна-вобразны і сэнсавы патэнцыял сацыяльна-грамадскага і гісторыка-палітычнага характару нацыянальнай ідэнтыфікацыі. І гэта проста і даходліва раскрываецца ў сюжэце паэмы, пачынаючы з яе першых радкоў:

*Як я толькі нарадзіўся —
Бацька сказаў: «Кепска будзе!»
Ну дык жа не памыліўся:
Здзекаваўся бог і людзе.
А чым кепска? — бо на марцы
Я радзіўся — (пост праўдзівы,
Цяжкі месяц гаспадарчы,
Як пражыў хто, — будзе жывы)*

Герою твора, немаўляці, накіравана нарадзіцца ў самы цяжкі сезонны час у жыцці сялянскай гаспадаркі — у сакавіку (марцы), калі ў большасці ўжо не было харчовых прадуктаў, зерня з дробных надзелаў, атрыманых падчас рэформы 1861 года.

Разам з тым у назве твора, згодна з яго жанравай паэтыкай эпічнай паэмы, у падтэкст закладзены яшчэ адзін глыбінны пласт сэнсавых сацыяльна-грамадскіх і палітычных фактаў і алузій, звязаных як з асабістым жыццём паэта, так і з падзеямі агульнагістарычнага характару, якія мелі месца на беларускіх землях у XIX стагоддзі.

Вельмі выразнай сімвалічнай адзнакай твора выступае

Першае выданне зборніка Францішка Багушэвіча, у які ўвайшла паэма «Кепска будзе».

ў паэме акцэнтаванасць аўтара менавіта на месяцы нараджэння хлопчыка, — сакавіку, «марцы». У чым тут справа? Нам думаецца, што ў гэтым слове закладзены паэтыка-гістарычны ключ-шыфр для больш глыбіннага сэнсавога разумення сутнасці ідэйна-палітычных і эстэтычных задач і поглядаў на нацыянальную гісторыю, праблему ідэнтыфікацыі беларускай нацыі, якая і раскрываецца паэтам.

Праз гэтае слова-сімвал «марца» мы можам убачыць іншы вобразна-паэтычны кантэкстуальны змест і падтэкст паэмы. Так, сэнсаво-алегарычнымі падаюцца радкі з паэмы аб ролі кумы ў абрадзе хрышчэння немаўляці, якое, як мы помнім, адбываецца ў марцы (сакавіку):

*Хрысціць мяне да Макрова
Кумоў двое і кабетна.
У абарка мост сарвала...
А я ж быў — чуць жывы, слабы;
Рада — у раду, на тым стала,
Што ахрысціць з вяды бабы.
З Бярэзіны жменяй вяды
Кума сама зачарпнула,
Паматала суды-туды,
Трэйчы на мяне лінула,
«Вот і хрест увесь тут, кажа,
І ксёндз хрысціць гэтак сама
Толькі яшчэ чымсь памажка,
А хлопцу ўсё роўна — яма!*

Калі ўспомніць аб тым, што найважнейшае рашэнне паміж Прусіяй, Аўстрыяй і Расіяй аб раздзеле Рэчы Паспалітай было прынята ў Вене 19 лютага 1772 года па новым стылі, ці 4 сакавіка (марца) па старым, то асацыяцыя па вызначэнні магчымых вядучых дзеючых гістарычных асоб «Кумоў двух і кабетна», якія ўплывалі на здзяйсненне гэтай падзеі, падаецца не так ужо і цяжкая. Дзе «кумамі» выступаюць кароль Прусіі Фрыдрых II і адзін з сукіраўнікоў Аўстрыі, сын эрцгерцагіні Марыі-Тэрэзіі Іосіф II, а ў вобразе «кумы» — расійская імператрыца Кацярына II.

У паэме менавіта вобраз кабетны, якая прымала дзейны ўдзел у неардынарным хрышчэнні немаўляці, выписаны

вельмі каларытна і найбольш маштабна. Даецца яе выразная і дакладная характарыстыка «праворная» і «падманлівая». Яна адыгрывае ў паэме вызначальную ролю ў працэсе надання імя дзіцяці:

*А кума ж была праворна:
Хоць што збрэша не запнецца;
Круце сабе ў сеньях жорна,
Трэба ж салаца! Куды ж дзецца?
«Імя кажа, твайму сыну
Ксёндз хацеў даць па кантыччы,
Думаў ён можа з гадзіну,
Узяў ксёнджку, як стаў рыцца,
Дык даў потым з каліндарка!»*

Выразна акцэнтаваны радок паэмы «Круце сабе ў сеньях жорна», набывае для нас важную сэнсаво-арыентаваную інтэрпрэтацыю ў сувязі з тым, што расійская імператрыца адыграла найважнейшую ролю ў вырашэнні лёсу беларускіх земляў падчас так званых трох падзелаў Рэчы Паспалітай 1772, 1793 і 1795 гадоў. Менавіта пры ёй нашы землі пад назвай *беларускіх губерній* увайшлі ў склад Расійскай імперыі.

Сутнасць таго, што імя хлопцу-немаўляці далі з «каліндарка», можна алегарычна ахарактарызаваць як «з кандачка», значыць, па волі моцнага.

Разам з тым цікава тое, што ў паэме маці немаўляці вельмі спадабалася гэтая назва яе сына і яна з вялікім задавальненнем прыняла яе:

*За калыску ўзялася
І зрадела, як святому,
Што аж слязмі залілася.
І калыша і галосе,
Надта імя спадабала,
Надта добрае здалося,
Што такога і не знала!
Вот і клікаць мяне сталі
Скаліндаркай, Аліндаркай...*

У чым тут справа? Думаецца, што сутнасць хутка прыняцця маці імя сына ляжыць у рэлігійным аспекце. У вобразе Аліндаркі, на нашу думку, можна ідэнтыфікаваць якраз вобраз-сімвал самай назвы «Беларусь», а пад вобразам прастадушнай, клапатлівай і пяшчотнай маці ў паэме магчыма разглядаць абрысы вобраза ўніяцкай царквы. Менавіта ўніяты складалі большасць насельніцтва той тэрыторыі, якая ў другой палове XVIII стагоддзя ўвайшла ў склад Расіі падчас трох падзелаў Рэчы Паспалітай. Існуе нават пэўная падказка ў самім творы. Для гэтага трэба згадаць адну акалічнасць, звязаную з біяграфіяй самога Ф. Багушэвіча: маці яго мела дзівочае прозвішча Галаўні і даводзілася пляменніцай колішняму аршанскаму біскупу, кіраўніку былой Літоўскай уніяцкай епархіі Андрыяну Галаўні.

*Матка ж, ведама, кабетна
Затужыла і запала,
Гадкоў з тры пацягнула
У марцы ў ручанькі згарнула*

*(А ўсё ў марцы, трэба ж гэта!
А разумная была кабетна!)*

Смерць маці Аліндаркі ў «марцы» скіроўвае на яшчэ адну важную дату ў гісторыі беларускага народа ў XIX стагоддзі, калі Святы Сінод у Сафійскім саборы Полацка 12 сакавіка (марца) 1839 года аб'явіў аб пераходзе ўніяцкіх царкваў у праваслаўнае веравызнанне. З гэтага часу і пачаўся масавы (а дзе-нідзе і прымусоўвы) пераход беларусаў у праваслаўнае веравызнанне.

А далей у сюжэце паэмы гаворыцца пра наступную падзею.

*Бацька кідаўся з тры твдні,
Яшчэ горай зажурыўся,
Прадаў сякі-такі злыдні,
Разлайдачыўся, расціўся,
І ўмёр так пад гародам.*

Аўтар паказвае увесь драматызм пошуку беларусамі свайго месца ў жыцці цывілізаванага грамадства і свайго шчасця ў свеце, адлюстраввае пакутлівыя роздумы над лёсам сваёй радзімы. Для мастацка-ідэйнага паказу і абгрунтавання поглядаў на свет і гістарычна-грамадскія ўмовы жыцця паэт найперш абапіраўся на слаўную і разам з тым шматпакутную гісторыю свайго народа. Вяршыняй паэтычнай творчасці Ф. Багушэвіча можна лічыць яго *вершаваную паэму «Кепска будзе»*.

Вобраз бацькі ў алегарычнай форме сімвалізуе тут сабой паняцце Айчыны і дазваляе пэўна разумець пад сваёй сімвалікай сутнасць Айчыны, ці інакш Беларусі. І тут хутка смерць бацькі ў паэме мае таксама выразную асацыяцыю-праекцыю на гістарычную падзею — сумна знакамітага Указа расійскага імператара Мікалая I у 1840 годзе аб забароне афіцыйнага ўжывання назвы «Беларусь». І з гэтага часу беларускія землі былі перайменаваны ў новую так званую геаграфічную назву — Паўночна-Заходні край. Як край гэтай прастора толькі і можа вобразна стасавацца з паэмыным сімвалам *гарода* ў дачыненні да сапраўдных імперскіх губерній Расіі.

Жыццё без свайго «імя», без сваёй сакральнай ідэнтыфікацыі — гэта жыццё на вымірэнне, самазнішчэнне. Вось што меў сказаць свай паэмай і яе назвай «Кепска будзе!» Ф. Багушэвіч, звяртаючыся да сваіх супляменнікаў і нашчадкаў у такой доволі завуальванай і алегарычнай сэнсаво-вобразнай форме, хаваючы галоўны пафас твора за, здавалася б, спрощанай сюжэтна-фабульнай канвой апавадальнага характару паэмы.

Ігар ШАЛАДОНАЎ

Фрагмент помніка Францішку Багушэвічу ў Сморгоні.

ЛІМБ #5: Асоба / Абстракцыі

Звясной (і асабліва самым-самым яе пачаткам) звычайна асацыююцца разнастайныя абу-джальныя матывы, таму і ЛІМБ вострымі «зубкамі» распачынае ўжо пяты сеанс чуллівага лога-цэнтрычнага манікюру. Як і абяцалася ў мінулым выпуску, усё вяртаецца да звыклага графіка: у новы месяц — з новым ЛІМБам. А гэтым разам, дарэчы, кандыда-таў на вечнасць рэкордная колькасць — ажно 12, таму час адсячы ўсё лішняе і запусціць культурную «экзекуцыю».

Талоўная прыкмета тэкстаў Міхаса ПАЗНІКОВА — выразная агульна-вобразная ўніверсальнасць. Першы тэкст, «Украіне», уражвае колькасцю парамастацкіх сродкаў: «мары высокія», «вясёлка душы», «нядоля і доля», «героі і слава былінная», «паўнаводныя рэкі», «азораныя горы», «хлебадайныя даліны» і спакусліва-абстрактныя «прасторы». Толькі ў апошняй страфе гучыць імя ад-расата-краіны, але гэты тэкст пасуе любо-быць постсавецкай краіне. Тое ж тычыцца і прысвячэння Яўгеніі Янішчыц, якое дасягае абстрактнасці, можа быць прысвечана любому іншаму пісьменніку.

Напачатку трэба па-сяброўскі павітацца з вершам Кацярыны РОЎДЫ «Бачыш, імклівыя кроплі пікіруюць на падаконнік...», які ўжо быў надрукаваны ў летаўняй кастрычніцкай «Маладосці», а далей можна перайсці і да канструктыву. Па дадзеным тэкстах паэтка паўстае чалавекам на духоўных ростанях: самыя жывыя вершы — пра пошук сябе/ слова, крыху менш — творы света-назіральнага характару. Адсюль і не-стабільнасць у адносінах да штампаў: у межах аднаго твора могуць суседнічаць небагое параўнанне вершаў з каралямі (дзе словы нанізваюцца на радкі) і недапушчальна збіты вобраз «блакітныя вочы, нібы азёры». Аднак відаць, што некаторая другаснасць прысутнічае толькі на ўзроўні асобных выразаў, хаця мысленне аўтаркі рухаецца ў патрэбным менавіта ёй (а не клішэйна-інерцыйным сілам) кірунку. Самы нязвыклы верш падборкі — «Не снежна...»: змест у ім моцна падпарадкаваны нетрывіяльнай рытмічнай структуры (з-за чаго некаторыя радкі адчуваюцца сэнсавымі «затычкамі»), але, нягледзячы на гэта, пэўны рытмічны нерв трымае тэкст суцэльным, і агульнае ўражанне, якое ён пакідае, непараўнана больш яскравае, чым ад найбольш адточанага (але традыцыйнага) «Ціхутка, таямніча і нясмела...».

З поўным разуменнем таго, што і я працую «пад капотам», напісаныя вершы Тацяны СІВЕЦ, і самым невыразным, што цікава, з'яўляецца першы з іх, які выкананы ў форме верлібра (цікава таму, што ў наскрозь метрычнай беларускай перыядыцы сам факт з'яўлення верлібра звычайна сведчыць аб зусім іншым узроўні паглыбленасці ў сусветны літпрацэс). Два астатнія неверлібры чапляюць сваёй моўнай натуральнасцю, якая перададзена ўмерана разгорнутым сінтаксісам. Абодва творы — прастаўнікі любоўнай лірыкі, якія структурна амаль цалкам складаюцца

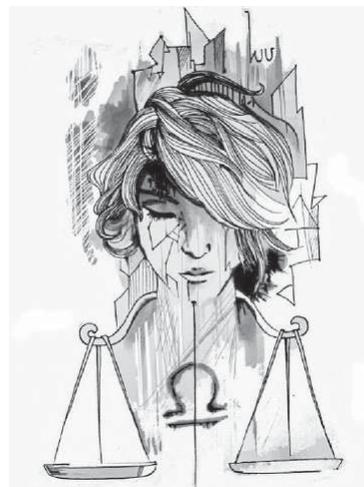
з маналогу-звароту, але тое, што ўтварае магію, — знаходзіцца па-за «амаль»: канцоўкі вершаў пададзены быццам бы аднекуль збоку, з-за чаго вершаваная прастора ў некалькіх тонкіх мазках рэзка пашыраецца і набывае дадатковае вымярэнне. Акрамя таго, вершы гэтай паэтки — той самы выпадак, калі шматкроп'і ў канцы ска-заў не сведчаць пра фіктыўна-аматарскую задуманасць творцы, але асэнсавана служаць сродкам захавання патрэбнага тэмпу апавядання.

Бадзёры падыход Жанны УСЦІ-НАВАЙ, на вялікі жаль, не паспявае ў поўнай меры раскрыцца за два вершы. У тэксце «А можа... каханне толькі?» прагледжваецца патэнцыял паэтки да выкарыстання арыгінальных рыфмаў — але ўсё добрае імгненна вылятае ў трубу з «зацяганым» выразам «флюідаў таемных токі». Куды мацней наступны твор, «Цудаў слёзы», за тры страфы якога паспявае разгарнуцца паўнаватрасная дзіцяча-святочная міні-фантазмагорыя. Сярод выбітных момантаў — некалькі сакавітых рыфмаў («вуліцы — касавурыся»

А праблема, якую варта падкрэсліць у гэты раз, — складанасць пры перадачы праз тэксты ўласнага досведу. Шмат аўтараў карыстаюцца абстрактнымі вобразнымі загатоўкамі мінулых стагоддзяў — і ў гэтым, па сутнасці сваёй, няма нічога дрэннага — але...

і «вярышыў бы шыбіны») і фінальны вобраз, які лепей было б не прыводзіць, бо ў адрыве ад астатняга тэксту ён шмат губляе ў эмпатычнасці.

З заканчэннем сваёй падборкі «Па-завяціцца цярыновага вянка...» Анхела ЭСПІНОСА РУІС бярэ новую для сябе вышыню: і метафарычна пазатэкстава, і метафарычна ўнутрытэкстава. Падборка паэтки ўжо не першы раз звязана агульным шэрагам аднавідавчых вобразаў (напрыклад, у нядаўняй студзеньскай «Маладосці» гэта былі кветкі), тут чырвоная ліній праз тэксты праходзяць птушкі. Але не толькі яны: вялікая ўвага ўдзяляецца іх неад'емнай рысе — палёту, і, акрамя гэтага, па змесце прадстаўлены ў «ЛіМБ» творы складаюцца ў тэматычныя трохкутнік з кута-тэзы, кута-антытэзы і кута-ўзвышэння. Першы «кут» супастаўляе нябесную прастору з каханнем, «татэмным ахоўнікам» становіцца «салавей». Другі — ужо прастора зямляна, якая хоць і ўсталёўвае паміж лірычнай гераніі і «вымярэннем кахання» пэўную адлегласць, але пакідае дыхатэматычную залежнасць ад яго, а таксама знаёміць з другім «ахоўнікам» — «журавель». У радках трэцяга «кута» геранія пашырае адлегласць настолькі, каб пазбавіцца дыхатаміі і татэмаў кахання (цяпер гэта «журавель» і «дрозд»), але, што парадаксальна, пачуццё не знікае, а, наадварот, у шмат разоў ўзмацняецца і пераходзіць у касмічна-боскія сферы. Нягледзячы на тое, што творы не надта поўняцца багатай колькасцю мастацкіх знаходак, гэтая падборка — выдатны прыклад таго, які складаюцца менавіта паэтычныя падборкі, а не спантаннае тэкставыя вінегрэты, публікацыя якіх чамусьці прынята за норму.

Фантастычным малаццем да вяскага вылучаюцца тэксты Алеся КАМАРОЎСКАГА, а ўлічваючы аўтарскае «аглух мой слых», можа, і не такім фантастычным. Але глухаты аўтару мала, таму ён вырашае дадаць у тэкст крыху адборнай «асадаўшчыны» («Знаць і помніць заўсёды трэба: // Спяняляе душу злосьць» і «Хай жа радасцю сэрца напоўніцца, // Бо на свеце жывём міг»). У другім творы назіраецца фармальна гульня з рэфрэнамі і ўнутранымі рыфмамі, але патэнцыйны чытач настолькі шакіраваны папярэднямі тэкстам, што атрымманне хоць нейкай асалоды ад гэтага лічыцца амаль немагчымым.

Маленькай байкай на тэму кахання пад назвай «Лёс кахання» распачынае сваю невялікую падборку Уладзімір МАЛЕЦ. Але сувязь яе з каханнем настолькі намінальная, што гэта лічыцца ўжо з першых слоў першага радка: «У гонар кахання хтось высадзіў дрэўца...». Змест дрэва мог быць камень ці сінхразатрон — і, думецца, нічога па сутнасці не змяніла б, раскрыццё тэмы засталася б такім жа «ўтанараваным». Наступнае двустроф'е з назвай «Васількі» гаворыць пра тое, што ў полі выраслі васількі, а потым іх уцяпілі ў валасы дзяўчаты. Які прастор для фантазіі пакідае для чытача аўтар!

З верлібрам выступае ў газеце Алякс ЕМЯЛЬЯНАЎ-ШЫЛОВІЧ. Палохае той падыход да верлібра, калі яго апавяданне разыходзіцца ўшыр, па гарызанталі, а не рухаецца наперад па вертыкалі: трэба быць падрыхтаваным, каб выхапіць з такога тэксту дынаміку. Аўтар у выпадку з першым верлібрам робіць нават горш: тэкст складаецца з паралельных строф, якія ў межах саміх сябе нейкую думку ўсё ж фарміруюць, але на развіццё, вертыкальнае ці гарызантальнае, агульнага пасылу кожная лакальная думка ніяк не ўздзейнічае. І апагеем гэтага няўздзейняння з'яўляецца цолая страфа-спіноф пра фікус, якая займае амаль трэць усёй вершаванай масы дзеля таго, каб паведаміць ужо вядомае.

Па далёкім юнацтве сумуе Генрых ТАРАСЕВІЧ: «Нам сэнс жыцця даецца паступова, // Таму пражыць яго беспамылкова — // Задача неадсяжняя для усіх». Настальгія — карысная рэч у тым выпадку, калі вядзе да нейкіх падсумаванняў і высноў. Калі ж гэта звычайнае пералічэнне лёсавых складнікаў і нават сам аўтар ніякіх адкрыццяў

(школьныя іспыны не ўлічваюцца) не робіць — што можа сказаць чытач?

У большасці сваёй падборка вершаў Міколы МЯТЛІЦКАГА складаецца з сюжэтных вершаў (і асобных прыкладаў пейзажнай лірыкі). У першым вершы пра Мірскі замак формула філасофска-містычнай замалёўкі з прыгукама готыкі добра працуе і ў нашы дні (праўда, аднакарэнная рыфма ўсё ж заўважная). Побач — своеасаблівы «шок-контэнт»: белы верш пра трактар. У форме, у якой гукавы складнік аслаблены дзеля ўзмацнення патэнцыйнага праявічна-апа-вядальнага стрывання, пішацка тэкст, у якім за выключэннем рэдкай характэрнай лексікі, кшталту «вечнасць» і «вястун», паэтычнасць цалкам са-ступнае праявічнасці: спачатку гучыць дакументальны тон, пасля — пераход да адчынага. У назве стаіць канкрэтная мадэль, але ў тэксце нішто не ўжывае менавіта на гэты трактар, а не якісьці іншы.

Першы верш аўтара пад псеўданімам Ч.ЫЖ разрываецца на часткі дысанансам паміж дынамічнай рэфлексіяй і спрэчнасцю яе тэхнічнага аздаблення. Ідэйна «Мой горад» — стыхійная ваіна супрацьлегласцей: голасы і маўчання, жыцця і смерці, статыкі і дынамікі. Але тое, што магло стаць лірычным эпэсам, нечым кшталту вандровак Дантэ ці Адысея, патанае ва ўласнай бесістэмнасці. На працягу ўсяго тэксту адбываюцца сэнсавыя «тэлепорты», і таму, нягледзячы на сутнасную моц праблематыкі ваганняў ліргера, ён патанае ва ўласнай нерашучасці, і нават апошні радок «Зялёны. Крочу ў бой» выглядае хутчэй як самаўнушэнне, псіхалагічны хітрык, чым як сапраўднае волевыяўленне. Да таго ж месцамі сітуацыю псуе беднаватая рыфмоўка («маіх — наўзрыд», «над дых — уніз»). На фоне ўсяго гэтага другі верш, невялікі верлібр з дзвюх строф, выглядае і больш тэхнічным, і больш сэнсавым сканцэнтраваным.

Вялікая праблема маластопных вершаваных памераў: калі рабіць сказ чалавечых памераў, атрымліваецца так, што ён займае адну ці дзве страфы, а гэта значыць, што прыкладна палова слоў у ім павінна рыфмавацца. Таму вялікі шанец ці трывіяльна рыфмануць, ці накідаць калечаных аднастаўных сказаў. Святалана БЕЛЬСКАЯ ў сваёй «ЗІМЕ» пускаецца адразу ў два грахі: пачынаецца тэкст з аднастаўных сказаў, потым ідуць слабыя (у тым ліку дзеяслоўныя) рыфмоўкі. Насамрэч для пейзажнай лірыкі такі вектар быццам бы нават і падыходзіць, але, на жаль, арыгінальнага аўтарскага вобраза тут не заўважыць.

Лімаўскі паэтычны люты выдаўся сапраўды лютым: дзесьці ў нечакана благам сэнсе, дзесьці ў нечакана прыемным. А праблема, якую варта падкрэсліць у гэты раз, — складанасць пры перадачы праз тэксты ўласнага досведу. Шмат аўтараў карыстаюцца абстрактнымі вобразнымі загатоўкамі мінулых стагоддзяў — і ў гэтым, па сутнасці сваёй, няма нічога дрэннага — але нават сістэмы спалучэння гэтых загатоўак атрымліваюцца загатоўкамі, і такім чынам у тэкстах нярэдка нельга пабачыць аўтарскага твару.

Даніл ЛЫСЕНКА

Празвершавы вопыт

Анталогія сучаснага беларускага верлібра
як нагода для пытанняў і адказаў

Як толькі ў нейкім кантэксце ўсплывае паняцце «верлібр», усе крытыкі і даследчыкі, якія знаходзяцца побач, пачынаюць ламаць зброю і разбіваць ілбы аб пытанне «У чым паэзія?» Што проза, а што паэзія? Як іх адрозніць, калі першасныя прыкметы абсыпаліся: верш раптам напісаны без рыфмы або (які жах!) з рыфмай, але ў радок ці яшчэ з якой «паталогіяй».

«Анталогія сучаснага беларускага верлібра» — выданне, прысвечанае таму самаму, што заяўлена ў назве. Зборнік, укладзены Георгіем Барташам, выдадзены ў 2019 годзе ў выдавецтве «Смэлток» і змяшчае 90 тэкстаў, створаных 30 аўтарамі. З першых старонак кніга выклікае сімпатыю тым, што, аспрэджваючы ўсе магчымыя чытацкія чаканні, пачынаецца з трох крытычных эсэ. І яны напоўніцу раскрываюць грані ўспрымання верлібра як літаратурнай з'явы.

Як адрозніць паэзію без рыфмы ад прозы?

Наста Грышчук характарызуе змест зборніка, паказваючы аўтараў, якія ў ім паўдзельнічалі, на фоне разважанняў пра тэматыку і праблематыку сучаснага верлібра, акцэнтуючы ўвагу на тым, як у вершах працягваюцца прыналежнасць да таго ці іншага пакалення, полу і розныя погляды аўтараў на ўласную ролю ў літаратурным працэсе. Другое эсэ створана даследчыцай Святанай Калядак. У ім заўважна, што аўтарка паважліва ставіцца да верлібра як формы, да якой звярталіся многія класікі беларускай літаратуры. Але ў сучасным яе працягненні бачыць «адсутнасць пэўнай культуры пісьма, эстэтычную збедненасць перажыванняў, вузкасць светаўспрымання» і гэтак далей. Даследчыца, відавочна, надзвычай сур'езна ставіцца да паняццяў «паэта і паэзіі» ў іх звыклым і крыху рамантычным значэнні (паэт не можа не пісаць вершы; некаторыя творцы пішуць — што дыхаюць). А да верлібра Святанна Калядка ставіцца з асцярожнасцю, на працягу ўсяго эсэ спрабуючы намацаць яго адрозненне ад лірычнай прозы. У абодвух эсэ згадваюцца словы Томаса Эліята пра тое, што аўтар верлібра волны ад усяго, акрамя неабходнасці пісаць добрыя вершы. Ціхан Чарнякевіч нібы адказвае на скаргі папярэдняга крытыка аб «празаізацыі мыслення», характарызуючы верлібр як прамоўленую гісторыю, і галоўную вартасць гэтай формы бачыць у тым, што яна падстройваецца пад асабісты голас аўтара, дазваляе яму не «ўносіць нешта сваё» ў драўляныя калодкі класічнай формы, а са свайго пачынаць.

Паколькі Наста Грышчук акрэсліла разнастайнасць аўтараў анталогіі, а Ціхан Чарнякевіч даў кароткія вобразныя характарыстыкі кожнаму з трыццаці, то чытач, хворы на прэзаізацыю і фрагментарнасць мыслення, пра якія згадвае Святанна Калядка, можа спыніцца на 23-й старонцы і далей не чытаць. Бо далей ідуць вершы.

Тры эсэ ў пачатку кнігі не толькі ўводзяць чытача ў кантэксце, але і робяць усю працу за крытыка: ёсць агульны разгляд, ёсць абстрактныя разважання па тэме, ёсць уражанні пра кожнага з аўтараў. Апошні варыянт, мне падаецца, — найлепшы кірунак для таго, каб не паўтарацца за калегамі і ўсё ж такі прадставіць пэўны агляд анталогіі.

Мазаіка галасоў

Андрэй Адамовіч замешвае ў адным катле іронію і боль, пераскоквае паміж умойнымі кропкамі «высокае» і «нізкае» вельмі лёгка — чытач не паспявае ўсвядоміць, што гэтыя пункты ўвогуле існуюць, ды і застаецца ў збытнажэнасці.

Змешчаныя ў анталогіі вершы Валянціны Аксак быццам прасякнуты цішыняй, увасабляюць розныя яе грані, надзяляюць сімваламі чалавечымі пачуццямі.

Творы Кірылы Анохіна сваёй нешматслоўнай формай выклікаюць асацыяцыі з хоку, але, прымушаючы на імгненне спыніцца ў чатырох радках, ствараючы «цішыню пасля выбуху», аўтар карыстаецца, як гэта ні дзіўна, сродкамі менш прыроднымі і больш зямнымі.

Некалі мне давялося пісаць пра кнігу балад Уладзіміра Арлова, і я чакала ўбачыць вершы з кнігі ў зборніку, каб згадаць гэты танец часу, прасторы і свядомасці, прасякнуты сакавітасцю паўднёвага сонца, гэтую ўвагу да асоб, якімі б яны ні былі: сапраўднымі ці ўяўнымі, а яшчэ — волны дыялог з сабой і светам. У анталогіі сапраўды ёсць адзін верш з кнігі «Паручнік Пятровіч і прапаршчык Здань». Але аказваецца, што адкрыты дыялог з сабой і светам — адзін з асноўных сродкаў стварэння тэкстаў Уладзімірам Арловым.

Ціхан Чарнякевіч характарызаваў вершы Ігара Бабкова як адметныя сыходам ад адказаў і ад пастаноўкі пытання. Не ведаю, ці магчыма сказаць дакладней пра творы, чыстыя ад відавочнага чытачу прадмета развагі.

У тэкстах Крысціны Бандурынай кожнае пачуццё атрымлівае сваю фізічную форму. Праз усе вершы праходзіць вобраз вачэй. І сама пабудова апаведу выклікае асацыяцыі з чалавечым зрокам: погляд фіксуецца на фрагментах рэчаіснасці, рэагуе на колер і святло, выяўляе чыстую эмоцыю таго, хто глядзіць.

«Вясна прыходзіць да ўсіх... Ці хоціць сэрца... Гэтаму навучыцца?..» Так заканчваецца падборка Міхаіла Бараноўскага, і гэтыя словы ў пэўным сэнсе характарызуюць усе творы ў падборцы. Лірыка Міхаіла Бараноўскага — як вечная спроба навучыцца ўзаемадзейнічаць са светам, зразумець яго законы і спаконвечны парадак, невядомы чалавеку.

Вершы Георгія Барташа, укладальніка анталогіі, найлепш выяўляюць тэорыю пра верлібр як расказаную гісторыю. Праз звыклія, бытавыя рэчы ў тэксце паўстаюць такія ж звыклія чалавечыя станы, якія, тым не менш, так рэдка ўдаецца сфармуляваць або перадаць.

У Сабіны Брыло атрымліваецца гаварыць пра цяжкасць і нудоту жыцця з лёгкасцю, якая пужае, бо падаецца, што яна сведчыць пра звыкласць гэтых пачуццяў. Або, магчыма, аўтарка проста не ставіцца да іх сур'езна і такім чынам перамагае.

Марыя Вайцашонак пераломвае плынь тэксту, робіць яе ўрывацкай і рэзкай, але не губляе цэласнасці. Пачуццё, якое выяўляецца ў вершы, прыглушанае, сціснанае, быццам родам з першабытнасці, у прасторы адчуваецца разрэджанае паветра, і чуваць, як б'ецца сэрца. Гэта эмоцыя, якая вымагае паўзы ва ўсім іншым.

Дзіўна, што ў вершах Вольгі Гапеевай даволі мала працяжнікаў. Не тое, каб яны былі патрэбны там, дзе іх няма, але падборка ў анталогіі наскрозь прасякнута супрацьпастаўленнямі, нават невідавочнымі. Асабліва цікава, што аўтарка пазбягае звычайнага «я — свет», і стварае складаныя пары, у якіх асоба ды свет разам супрацьпастаўляюцца іншым варыянтам рэчаіснасці.

Адам Глобус разважае над сэнсам жыцця анёлаў у трох тэкстах: пра працоўныя авіяцыі, пра штодзёнасць і пра камунікацыю з людзьмі. Гэтыя вершы — той выпадак, калі пошук глыбокага сэнсу ў іх — справа чытача.

У вершах Вольгі Гронскай бачыцца ледзь не квінтэсэнцыя ўсяго, што было заўважана ў тэкстах папярэдняга аўтараў. Супрацьпастаўленне і спляценне сапраўднага і ўяўнага, жывы, але ўсё ж такі недасяжны фантазійны свет лезе з кожнай кухоннай шафы, адкрытых вокнаў і слоікаў. Паўсядзёнасць вітаецца са сном.

Віктар Жыбуль раскладае і мову, і рэчаіснасць на часткі, перастаўляе іх месцамі, майструе нешта неверагоднае, такое, што чытачы здольны ўбачыць толькі праз яго вершы.

У чым сутнасць чалавека, адкуль ён пачынаецца, як сплучаецца сутнасць жаночага і сутнасць чалавека ў адной канкрэтнай жанчыне? Тое, што стварае Вольга Злотніківа, хоццаца судзіцца з тэрмінам «ф-пісьмо», але вельмі асцярожна, каб не падрапаць высокі метафарычны голас аўтаркі лозунгі.

Тэму іншароднасці, ненатуральнага свету Дзімітры Івановіч вывучае з цікаўнасцю, без перыязнасці або страху, але з пэўнай фаталістычнасцю,

адчуваннем непадуладнасці аўтару створаных ім у вершы працэсаў.

Творы Ліны Казакавай — балансаванне. Першы верш у падборцы сапраўды пабудаваны вакол вобраза канатаходніцтва. Стварэцтва ўражанне, што аўтарка насамрэч балансуе над вірам падрабязных, яскравых метафар, каб не патануць у ім і скласці цэласную карціну.

Ганна Комар не мае пытанняў да рэчаіснасці і светабудовы, не імкнецца ляпіць услясныя. Яна шукае гармонію ў тым, што ўжо ёсць вакол, і востра, метафарычна перажывае яе адсутнасць.

Паэзія, мацярынства, жаночасць — тры словы пра падборку Марыі Мартысевіч. Іранічная пабудова апаведу пры тым, што іранізаваць нібы і няма з чаго, — тое, што аб'ядноўвае вершы.

У Вальжыны Морт паўсядзённае жыццё набывае адценне рытуальнасці, свяшчэннасці, і людзі становяцца часткай гэтых рытуалаў. Райскія вобразы толькі спрыяюць такому эфекту.

Вершы Таццяны Нядбай быццам раскрываюць канкрэтны пачуццё, і каб стварыць правільную карціну, аўтарка ўважліва і карпатліва расстаўляе прадметы, выстаўляе святло, афармляе мізансцэну, адказна ставіцца да ўсіх дэталей. Чытач нават не ўлоўлівае момант, калі пазл усё ж складаецца.

Сяргей Прылуцкі — першы пакуль аўтар, які разгортвае сацыяльны парадак, наўмысна, як сякмя, размахваючы афарыстычнымі канструкцыямі, іроніяй і... нецэнзурнай лексікай, да таго ж упрыгожвае ўсё гэта вострымі назвамі.

Не толькі гульня слоў, але і вобраз гульні як такой ствараюць вершы Алены Пятровіч. За лёгкімі словамі, інтэртэкстам адчуваецца падвойная глыбіня. Той выпадак, калі ніякай канкрэтнай карціны ў галаве не застаецца — толькі чыстае адчуванне.

Казачны, легендарны па вобразам апавед абрываецца нечаканым радком — кульмінацыяй, — які перадае нават не пачуццё, а стан — тонкую, няўлоўную ўласцівасць розуму, што вызначае ўсё. Вершы Алеся Разанава — вытокі і адлюстраванне ўсяго сучаснага беларускага верлібра.

У вершах Дзімітрыя Рубіна гуцьчыя напружана адмаўляюць і агіда. Урыўкі ўрбаністычных вобразаў не складаюцца ў звязную думку і выглядаюць крыху паўчужэй.

Галоўны сродак выразнасці Віталія Рыжкова — нечаканасць. Ён раптоўна разварочвае плынь тэксту абсалютна ў іншы бок ці наўпрост у твар чытачу. І таго, хто не патануў у хвалі сімвалаў, чакае адліў і ўздых — невідавочная, лёгкая думка, з якой, тым не менш, даўдзецца дыхаць па-іншаму.

У творах Тані Скарынінай — яскравы ўнутраны рытм, які хаця і не выяўляецца, як у белым вершы, усё ж такі заўважны. Ён у пэўным сэнсе задае настрой для тэкстаў. У ім ёсць нешта дзіцячае, няўпэўненае — інверсіі, своеасаблівае сінтаксічнае пабудова сказаў.

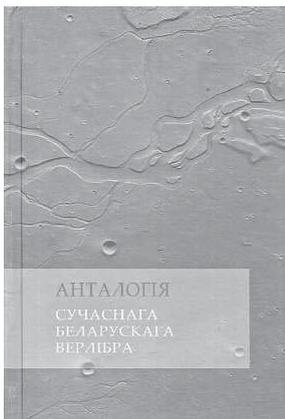
Вершы ў падборцы Дзімітрыя Строцова нешматслоўныя, поўныя і пачуццёвага, і тыпаграфічнага «паветра». Але кожнае слова падае на галаву, як кропля вады. І каб заварыць чытача канчаткова, больш слоў, чым ёсць, не патрэбна.

Вершы Андрэя Хадановіча ў анталогіі прасякнуты цэльнай і смехам, добрай іроніяй. Гэта гісторыі, якія натуральна ўзнікаюць падчас шпацыру па горадзе. У іх адлюстравана ўвесь станоўчы сэнс слова «чалавечнасць».

Юля Цімафеева карыстаецца прыёмам фрагментарнасці, фатаграфічнасці для акрэслівання часткі свету, якая мурыць стаць яе вершам, хадзіць нельга сказаць, што першасная заўсёды рэчаіснасць, а не тэкст. Рытарычныя пытанні — рэдкі прыём для яе тэкстаў, бо пытанні, якія яна ставіць і задае чытачам, паграбуюць адказаў.

Што да агульных тэндэнцый, то стракатая карціна з назвай «Сучасны беларускі верлібр» расстаўляе на дошцы ў пэўным парадку не такія ўжо і новыя фігуры: асэнсаванне цэласнасці, пачуццё праз прызму побыту, розныя формы праявы душы, наладжванне кантакту з унутраным і вонкавым светам, эксперыменты з мовай і ўспрыманням мовы, цішыня і момант, што ёй папярэдняе. Такім чынам ствараецца пэўная ўпарадкаванасць. Але галоўнае каштоўнасць кнігі ў тым, што яна атрымалася не пералікам тэндэнцый, а парадам жывых, сапраўдных галасоў аўтараў.

Дар'я СМІРНОВА

«Ты для мяне — маё натхненне»

Анатолий ЗЭКАЎ

Мая жанчына

Перад Табою на каленях
гатоў я клясцяся заўжды,
што з Богавых усіх стварэнняў
наилепшае, вядома ж, — Ты.

Пад цокат тоненькіх абцасаў,
што спакусіць гатовы свет,
на ўсё я забываю разам,
каб за Табой ляцець услед,

каб прыхінуць цябе за плечы
і ўжо навек не адпусціць,
і каб дагла ў агні сардэчным
усе нягоды спяляціць.

Гатовы я на ўсё забыцца,
гатовы страціць галаву,
каб наталіцца
з той крыніцы,
якую вуснамі завуць.

О, колькі ж у Табе спакусы —
ці ў працы Ты, ці Ты ў гульбе!
Нібы на Бога, я маюся,
мая Жанчына, на Цябе.

Ты для мяне — маё натхненне
і мой ратунак ад бяды,
бо з Богавых усіх стварэнняў
наилепшае, вядома ж, — Ты.

Валянціна
ПАЛІКАНІНА«ДЗЕЦІ, ПАЧУЙЦЕ
МАТУЛЯЎ СВАІХ!..»

Любоў

Святая, аб табе і грэшнік марыць...
Сышла з нябёс,
знайшоўшы тут свой рай.

Як многа сёння хціўцаў і няздараў.
Тут можна задыхнуцца — адлятай!

Ды застаешся ты ў зямной ядолі,
дзе побач і стары, і малады.
Змагла такі вялікі шлях адолець,
каб людзям быць патрэбнай на гады.

З табою добра і ў гасцях, і дома,
ты не даеш зняверыцца ў журбе.
Рамантыкі твае і астраномы
Жывуць заўжды з надзеяй на цябе.

Хоць горка і пахмурна на планеце,
Усё ж гатова я засведчыць зноў:
Ты, як калісь, яшчэ жывеш на свеце
І ў дзень святы, і ў будні дзень, Любоў.

***

...І сёння, бы ў мінулыя гады,
Усходамі зямля адкрыла нетры.
І людзям будзе радасцю заўжды
Спеў птушак,
лес грывны і свежасць ветру.

Прырода светла просіцца ў радок.
Яшчэ цяплынь, і лета ружавее.
Ды часам падкрадзецца халадок:
З рання паўночным ветрыкам павее.

Няма накоры ў хуткапльнных рэк,
І ў гневе ветру не знайсці спакою.
Вось толькі б не павяяла вавек
Неўтаймавальнай жорсткасцю людскою.

***

Высокія словы — што тоіцца ў гэтым?
Як горны паток, што ліецца сцяной.
Паэты заўжды размаўляюць з Сусветам
На мове няпростай, на мове сваёй.

Цытаты пасля, як жыццё прамінае,
Прамовы наўслед — іх тварцу не чуваць.
Паэтам заўжды паўжыцца не хапае,
Каб гэты белсвет ад бяды ўратаваць.

І будучь наноў гадавінай любою
Радкі палымнец, уздымаючы дух.
Паэты заўжды замыкаюць сабою
Бязбожных вякоў нетрывалы ланцуг.

Свабоду б ім даць — не нікчэмныя крохі,
Бяда б адступіла, стаў вечнасцю міг.
Паэты заўжды — міратворцы эпохі,
Вось толькі эпоха ці слухае іх?

З рускай мовы пераклаў
Мікола ШАБОВІЧ

Ала КЛЕМЯНОК

Кушляны Багушэвіча

Быццам каўчэг у сусветным патопе,
гэты фальварак у хвалях прысадаў
столькі гадоў беларускасць на кроплі
ў вечнасць нясе скрозь клікунта
і здрады.

Скарб небагаты куфэркі хаваюць:
кніжкі ды песні, ды водар свабоды,
занатавана мінуўшчыны памяць
у вершаваных радках для народа.

Плача жалейка і дудка спявае,
не зарастае сцяжынка да ганка,
мара пакутлівая векавая,
як напрудуха за кроснамі з ранку.

Можа, таму і стаіць так трывала
дом на гары ў акіяне пажання,
што яго ўдзячнасць людзей ратавала
ад разбурэння, ад занябання.

Як закувае зязюля скрозь вэрхал,
зноўку пытанне комам у горле:
— Ці ж дачакаемся?
А недзе зверху:
— Помніце мову, каб не ўмёрлі...

Тацяна НЯДБАЙ

***

навучыцца казаць «дабранач»
ранкам і «добрага дня» за вачэрай
не так складана і бессэнсоўна,
як спярша падавацца можа
я адчуваю, як кіламетры завязваюцца
вакол шый скручанай ізрай
вяроўкай, а час — і гэта здзіўляе —
не здзіўляе сваёй варожай,

руплівай дурасцю замацавацца,
адбіўшыся ў сівізне,
зморшчынках ды кійках (тата, мама,
я забываю пра вашыя дні нараджэння,
вы па-за ім),
бо гэта звычайная спроба пустэчы
ў знешніх прыкметах давесці сябе
і сваю існасць, я з роўнай спінай,

спакойным тварам і цвёрдым словам —
пэўная — часу няма, гэта лажы,
ёсць маленькі хлопчык,
ён любіць марозіва й часта
гуляе ў шахматы, авалодвае
фігурамі вышэйшага пілатажу —
здавацца дарослым, і ведаць не хоча,
што — няма часу

***

агульны вагон кругасветнага цягніка,
пашанцавала — дэмбель сёння не едзе.
большасць —
жанчыны з гадаванцамі на руках,
гушкаюць іх і ад сну ратуюцца ледзьве

лета, але прахалода лье да пляча,
агні начных краявідаў не саграваюць.
ляжу на драўлянай лаўцы, мяне
атачаюць галасы, разгойдаваючыся,
з краю

суседняй лаўкі долу звісае плед —
не тое, што я — настаянныя пасажыры.
ляжу на лаўцы, а ў галаве — след
герояў Камю ў каланіяльным Алжыры.

недзе побач гавораць пра даўжыню
гуркоў —
мая мама, пэўна, параіла б ім насенне,
пагаварыла б пра зёлкі,
і як ачышчаецца кроў
народнымі сродкамі,
і што азначаюць сненні.

далей абмяркоўваюць батарэі
і печнікоў —
тата сказаў бы,
што лепш для цяпла ізаляцыі,
пасля — пра рыбу, вуды і якасць кручкоў,
а я ляжу, заклапочаная праблемамі нацыі.

я прыеду да іх, абдыму, падміргну кату,
на адной канале паслухаем тэлевізар.
яны рты адкрываюць, як рыбы, а я тут
так намала,
што нават не разбіраю валізаў.

Тацяна БАРЫСЮК

***

Ледзяшовай іглоў зашывае
зіма беласнежнае футра.
Пасля лета спякотнага ўжо
не халодная нашая «тундра».

Выцінанкі-анёлы на вокнах,
і снег зіхаціць светла-мройна.
Каб не снег на пляча,
але сонца гарачага летняга промні!

Беласнежныя шапкі ў князёўнаў —
высокіх красуняў ялінаў.
Шалясцяць вербы нічыя мне
ледзяшамі празрыстых галінаў.

Снег каковай стружкай ляціць.
Вергі ляплю, як сняжок, каб сагрэцца!
Новы год — як загрузка энергіі
ў напрацаванае сэрца!

СПЫНЯЮЧЫ КАХАННЕМ ЧАС

Мы разам. Я хачу стрыножыць час,
спыніць імгненне, з тамнічай зорнай.
Хачу да дробязей запомніць Вас,
бо хутка цуд растане, ілюзорны.

Спыніць кахання міг, чароўны, дарагі,
вачамі цалаваць Ваш твар прыгожы.
І ні адна з саперніц-варазін
нас раз'яднаць у гэты час не зможа!

Наша Італія

Ты быў у Венецыі, я — у Бергама.
Італія пекнай чароўная аўра.
І мора, і горы, дубы, кіпарысы.
Аблічча твайго незабыўныя рысы.
Слоў, намі нясказаных, белыя маскі.
І нашых нядотыкаў вабныя ласкі.

Фота Кастуся Дробава.

Васіль НАЙДЗІН

Верка Любка, артыстка самадзейнага тэатра «Медуница», так ляцела пасля спектакля па парку, нібыта дапамагалі нябачныя крылы. На дарожцы-змеіцы ў гэты позні час не было нікога. Цёплы ветрык лашчыў твар, прыемна кудлаціў валасы. Злёгка шкамагуаў ён і маладое лісцейка разам з галінкамі дрэў. Верцы здавалася, што яны таксама вітаюць яе, па-свойму радуюцца цудоўнаму вечару. Усё вакол было незвычайна прыгожым — жаўтлява-залатым ад святла ліхтароў, ад веснавай цеплыні, а можа, і ад яе настрою.

Дзяўчыну і раней адорвалі апладысмантамі — за выкананне роляў у пастаноўках, за выступленні на розных канцэртах. Але каб так... Біс, брава, кветкі! Усе букеты яна пакінула там, за сцэнай, у персанальнай шафе. Шкада, прэм'еру не пабачыў яе Валерык — не змог адпраціцца з працы. Адказна справа ў яго, здае, відаць, зараз дзяжурства. А вась і званочак... Як людзі раней жылі без гэтых зручных кратаў-тэлефончыкаў! Дзе ж гэта ён...

— Слухаю... Цудоўна! Раскажу палі... Я ўжо каля нашага моста, як дамаўляліся... Ліці! А я перадыхну, белгаспяшалася. Чакаю...

Верка на хвілінку прыпынілася, паклала мабільнік у сумачку.

Заўтра яны пойдуча разам у Дом культуры, забяруць кветкі і некаторыя рэчы, якія засталіся там. І яна раскажа Валеру, як з поспехам выконвала ролю прыгажуні дзяўчыны, таксама артыстка, толькі ўжо прафесійнай... Сюжэт пастаноўкі не надта мудрагелісты: яе геранія — спявачка Мілана — моцна кахала барабаншычка Даню. А ўжо як той адказваў ёй узаемна, і гаварыць не трэба. На сцэне — падчас дзеяння — паказваў свае здольнасці і вакальна-інструментальны ансамбль. Адзінай жа дзяўчынай, артысткай-спявачкай, была Верка ў ролі Міланы. Гледчы прыязна паставіліся да яе з першых хвілін. Вельмі спадабаўся ім і барабаншычк Данік. Энергічны, эфектны — залюбуешся! Калі ўдарнік падхопліваў са свайго месца трона — згодна са сцэнарыем — і жартам адбіраў у аднаго з музыкантаў саксафон, намерваючыся на ім іграць, з залы крычалі: «Барабань далей!» Дарэчы, пастаноўка так і называлася «Барабань, барабан!» І вась — бяда. Калі Данік з Міланай (гледачы пабачылі гэтую сцэну ў прытушанай зале на экране) вечарам гулялі па вуліцы незнамага горада, да іх прычалілася п'яная кампанія. Вясялым хлапцам-малайцам дужа спадабалася Мілана. Даня смела абараняў каханую. Пачалася бойка, у ход пайшоў нож... Да раницы Даніла-Данік не дайшоў...

Усе артысты іх дружнага невялікага калектыву былі ў вялікай жалобе. Але больш за ўсіх пакутавала Мілана. Зразумела, на сцэне — выконваючы ролю Міланы — плакала адна Верка. Напрыканцы, у фінале, яна клала на барабанную ўстаноўку, на бліскучыя металічныя талеркі вялікую чырваную руку. Слёзы ручаём ліліся з яе вачэй, і яна іх не выпіралла. Такую пароду перад выхадом на сцэну даў ёй рэжысёр-пастаноўшчык. У гэты момант музыканты, схліпшы галовы, сталі моўчкі. Потым быццам бы ўспомнілі: яны ж музыкі! Так, няма Даніка. І ніколі ўжо не будзе. Маўчыць-сумую яго інструмент. Ударнік, ударны... Так і яго звалі, і музінструмент гэты — сучасны, не з аднаго барабана, а з некалькіх...

Жывём далей, не плачам...

Апавяданне

Ніхто не заўважыў, па чыйй камандзе пачалася заключная частка пастаноўкі, яе развіталны акорд. Без песень і слоў. Адна музыка. Гэта ж яна, як нішто іншае, здольна дайсці да самых патаемных фібраў чалавечай душы.

На вачах некаторых жанчын у зале заблішчэлі слёзы. Верчын плач — справа зразумелая: згодна з напісаным сцэнарыем. Дарэчы, нават маці здзіўлялася: як так можна румзаць?! Рава дзеўка без усялякай прычыны, нават на рэпетыцыях... Верка смяялася, тлумачыла: «Мамуля, я ж артыстка!» І рэжысёр быў задаволены. Аднойчы нават прагаварыўся: такога таленту пераўвасабленні ён яшчэ не сустракаў і наўрад ці сустрэне. І слых у Веркі выключены. Сёння яна нават пачула паўшэпт аднаго гледача-музычын, які сядзеў са сваёй палавінкай у першым радзе. Таўхануў пад локаць жонку, супакоў: «Ну чаго ты румзаеш, дурніца?! Дзяўчына ж, здаецца, не пацярпела... Ці я праспаў і не бачыў?» Пра Даніка, якога нажом пырнулі, ён не падумаў, не пашкадаваў. Ну мужыкі!.. Хаця, калі разабрацца, тут было пытанне. Яна ведала: рэжысёр з драматургам дамовіліся — у фінале павінен быў быць гвалт. Не той цяпер час, каб абмяжоўвацца абдымкамі-пацалункамі ды слязьмі. П'яная кампанія, забойства ў канцы першай дзеі — гэта, маўляў, вельмі добра, да месца. Але не пашкодзіла б «узмаціць» сюжэт. У галаве Веркі ўжо выспяваў намер: калі гэта адбудзецца, яна адмовіцца ад галоўнай ролі. Бо такога яе Валерка не перажыве. Дзякуй Богу, а найперш вышэйшаму тэатральнаму начальству — усё пайшло больш-менш прыстойна...

Цень, што мілгануў між дрэў, перапыніў яе думкі. Дзяўчына насцярожылася. Няўжо Ермалай? Бязліўкай Верка сябе не лічыла, казала прама ў вочы гэтаму грубаватаму і нават хамаватаму Ярмолу: маўляў, паміж намі нічога не было і быць не можа. Не хадзі за мной, не цікуй... Месяц таму, калі Верка меркавала, што была іх апошняй сустрэчай, паўжартам нават праспявала: «Адчаліся хлопцы, не муці вяды...» Але да фені яму былі і Верчыны словы, і спеы. Набіўся аднойчы ў праважатыя, а яна не адмовіла, вась і запала ў яго галаву, у п'яныя мазгі. Можна, нават і таму, што назвала яе — не падумаўшы — артысткай. Што паробіш цяпер? Праўду кажуць: век жыць, век вучыся. Забылася на разумных парады, якія давала маці: «Ты ў нас, дачушка, прыгажуня, таму і праблем у цябе ў жыцці будзе больш, чым у іншых...»

Вось і сёння, значыць, Ермалай яе высачыў. Не паспела Верка ўзбегчы на мост, які той заступіў, перакрыў дарогу. Сітуацыя ўскладнялася познім часам і адсутнасцю прахожых.

— Мы ж дамовіліся: ніякіх сустрэч! — Верка адкінула рукой з ілба шаўкавістыя валасы.

— Ніякай дамовы я не падпісваў, — гыгыкнуў Ермалай і рашуча ашчаперыў дзяўчыну сваімі лапамі.

— Ты што, здурнеў?! Пусці-і-і...
— Сёння ад мяне не ўцячэш! Гэта тым разам я ўзмакрэў увесь ад тваіх слёз і аглух ад крыкаў. Артыстка... артыстка ты мая.

— Ніколі твайёй не была і не буду!

— Мая-я... І больш нічыя...
Ад Ярмолы — так у думках Верка паспела назваць яго, як яна меркавала, на першым і апошнім іх спатканні, — патыхала тыгунём і гарэлкай. Ён ужо не нёс, а валок яе пад мост. Плакаць было бесцэнсозна, а крычаць немагчыма — рот заціснуты

рукой, потым — яго вуснамі... Неўзабаве абодва забурлылі на нейкую шчабёнку, на якой хапала і калючай травы...

Калі ўжо адступаць было няма куды, Верка таксама моцна, як толькі магла, абхапіла рукамі яго шыю і выгукнула:

— Яра! А сапраўды... Няхай будзе дзіцятка. Яшчэ адно... Давай!

Ярмола нежк адразу знікавеў, рукі яго пачалі губляць ранейшую сілу:

— Ты гэта пра што, артыстка?

Вусны Веркі — не па яе волі — амаль дагыкаліся да вуха нахабніка. Ды якога нахабніка — сапраўднага гвалтаўніка. Самі абставіны прымушалі яе гаварыць шэптам. Гэта ў нейкай ступені надавала яшчэ большую сілу і праўдзівасць яе словам:

— Маці даўно казала... Чым век укалываць... І бацька не супраць, ён усё арганізуе...

— Што ён арганізуе? Турму мне?..

— Турма сама сабой. Пракурор раёна пастараецца... Але лепш — другі варыянт. — Гэта які ж? — Ярмола-Яра цверазеў на вачах.

— Тата неаднойчы раіў мне займець ад якога-небудзь дурня — не галадранца толькі — другое дзіця. Тады можна зусім не працаваць, на адны аліменты жыць прыпяваючы.

— А-а, такіх зараз шмат.

— А я адна... дачка ў пракурора. Навошта мне сямейны хамут у маладыя гады на сябе вешаць!

— Хрэна з два табе аліменты! Даказачь яшчэ трэба!..

— Як раз плюнуць! — Верка адчувала, што бяда спапкаля адступае. Таму імгненна нарадзілася новыя думкі, і яна іх тут жа выплэскала ў самае вуха Ярмолы: — Не верыць, дык паверыць... Маці загадавае лабараторыя, якая аналізуе ДНК робіць. І па сліне, і па чым хочаш...

— Во пашанцавала... Абклалі!..

— Не бойся! — зусім асмяляла Верка.

— Пракуроры ды эксперты вакол адны. Во дажыўшы... Судзіць толькі не хапае.

— ...Іван Сямёнавіч, сусед наш — суддзя! Найлепшы татаў сябра, рыбалка іх здружыла.

— Рыба ім трэба, — адрагаваў больш-менш разважліва Ярмола. — Нябось, амьркуюваць там, на рыбалцы, каго — у турму, каму — аліменты...

— Можна і ў комплексе. Час зараз такі! На першае дзіцятка паўтысячы долараў кожны месяц капае. Але маці кажа: «Што гэта за грошы, дачушка, — падвой суму! Розуму ў цябе няма ці што...»

— «Ці што» вам зрабіць — як раз плюнуць, — Ярмола ляжаў у калючках, нібы бервяно.

Верка выслабаніла рукі, дастала з кішэньчыка насоўку, пачала выціраць вусны, шчокі:

— Вунь колькі на мне ўсяго... Не трэба і кроў браць. А калі спатрэбіцца — возьмуць.

— Высмакчуй! Такія вась... артыстка — разам са сваімі ўласнымі пракурорамі і рознымі памагатымі... Усё могуць выцягнуць: кроў, долары... — Ермалай бурчэў яшчэ нешта пра аліменты, пра тое, што яму не шанце ў асабістым жыцці, яшчэ пра штосьці.

І тут Верка «даканала» яго:

— Бацькі не кінучь дачку ў бядзе... Ніколі ў жыцці!

— Мае таксама не ворагі адзінаму сыну, — сказаў Ярмола. — І зараз, відаць, не спяць, чакаюць... А калі не прыйду дамоў да поўначы, падымуць на ногі ўсю міліцыю.

— Навошта чакаць?.. Зараз міліцыя сама тут будзе... разам з пракурорам, —

паправіўшы адзенне і шаўкавістыя валасы, Верка выцягнула мабільнік.

Калі азірнулася — побач з ёй ужо не было нікога. Але яна ўсё-ткі набрала патрэбны нумар:

— Валерка, прабач... Я тут крышку затрымліваюся... Паслізнула, запэцкалася... На мост ужо ўзьыходжу. Ліці... — І, хаваючы тэлефон у сумачку, дадала: — А сама магла і не даляецць...

У гэты момант зноўку прыгадаліся словы маці: «Прыгожая ты... Таму і боязна нам. Будзь разумніцай. Узважвай усё, правярай-правасведай іх — сваіх кавалераў».

«Будзем прасвечваць...» — запэўніла сама сябе Верка.

***

— А я сапраўды ў цябе адзіная? — Верка кратала пальчыкамі Валерчыны бровы, нос, валасы...

— І адзіная, і самая прыгожая! На ўсім белым свеце ты адна такая, непаўторная...

— За прыгожымі словамі, чалавечы мой, можа хавацца ўсё... І жорсткасць, і здрада...

Верка адчуваў нейкую напругу, нават трывогі ў голасе каханай. І перайшоў на шэпт:

— Загадай, што толькі хочаш — выканаю!.. Хочаш, з моста скокну... — Ты што?!

— Потым выплыву, ты не бойся.

Верка ўскалмаліла валасы хлопцую:

— Нікуды не трэба скакаць! Выкручвай-сушы потым тваё адзенне. Сваё вунь у парадкад ніяк не прывяду... Ды ніхто ўжо не скачы з моста сам. Каго трэба — звычайна скідваюць. Іншыя цяпер у людзей норавы... Ды калі і скокнеш, тата мой са сваёй камандай адразу будзе тут.

— Не разумею, — разавіў рот Валера.

— Прабач, падманвала я цябе, калі раскажвала пра сваіх бацькоў. Зусім не простыя яны людзі, вельмі адказная ў іх работа...

— Гэта якая ж?

— Генерал мой тата, міліцэйскі. Дзе што якое, ён умомант там. Па сакрэце скажу: у мяне срод радні ўсе носяць пагоны. Хто ў міліцыі, хто ў пракураторы, мама суддзя, сястра замужам за палярнікам. Але ты не хвалойся, яны добрыя, справядлівыя людзі. І галоўнае — маюць вялікія сем'і, дзяцей любяць. Сваіх па двое-тroe маюць, а яшчэ з прытулку хочучь узяць...

— Верка, гэта ж цудоўна! — Валера яшчэ бліжэй прыхінуў да сябе каханую. — І мае ж чакаюць — не дачакаюцца, пакуль я зраблю смелы, але правільны крок.

— Прашу цябе — не скачы з моста... — Верка жартаўліва ўсміхнулася. — Сушыся потым!

— А сур'ёзнае пытанне можна?

— Пра дзяцей?

— Пра камедыю-трагедыю тваю сённяшняю.

Верка здрыгнулася і моўчкі працягвала глядзець на свайго Валеру.

— Ведаю, няпросты быў у цябе сёння дзень... Скажы шчыра: ружа, якую я табе падарыў ранкам, спатрэбілася ў фінале пастаноўкі?

— Тваю ружу я ніколі не пакладу на барабан загінулага героя... п'есы. Заўтра ты яе ўбачыш, жывуя, прыгожую. У надзейным месцы яна... твая! Самая прыгожая на свеце ружа!..

Валерыкавы вусны наблізіліся да Верчыных, і далейшыя размовы былі ўжо лішнія.

Раман уверсе, альбо Героі паэтычнай арбіты

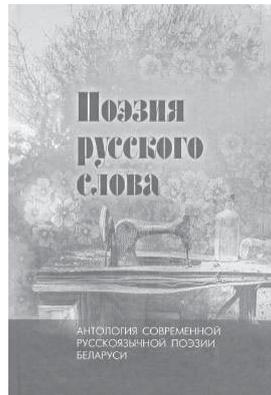
Сучасная рускамоўная паэзія Беларусі — унікальная з'ява на літаратурнай карце Еўропы. Праз прадудыраванне на глебе беларускіх і рускіх духоўна-сацыяльных і літаратурна-мастацкіх традыцый і каштоўнасцей, праз развіццё на лязе інтэнсіўнага беларуска-рускага грамадска-культурнага дыялогу і ўзаемадзеяння яна з'яўляецца часткай адначасова беларускай і рускай сацыякультурнай прасторы. Гэта творчасць пераважна рускіх па менталітэце, нацыянальным генетычным кодзе, выхаванні і характары светаадчування, а таксама рускамоўных беларускіх аўтараў.

Праз адлюстраванне ландшафту і спецыфікі рэальнай сацыяльна-гістарычнай рэчаіснасці, праз зварот да беларускіх рэфэрэнцый сучасная рускамоўная паэзія Беларусі прадстаўляе сабой рэдкае спалучэнне і ўзаемадзеянне рускіх і беларускіх нацыянальна-культурных парадым, архетыпаў народнага мыслення і канцэптаў пастмадэрнісцкай свядомасці, разнастайнасці творчых індывідуальнасцей, стылявых плыняў, жанрава-структурных форм, непадобнасці чалавечых лёсаў і інш.

У прыблізна такіх эпітэтах характарызуюць Уладзімір Гніламёдаў і Мікола Мікуліч сваю шматгадовую працу «Паэзія рускага слова: анталогія сучаснай рускамоўнай паэзіі Беларусі». Двухтомнік складаецца з твораў 186 аўтараў і праілюстраваны вялікай колькасцю фатаграфій, з дапамогай якіх можна прасачыць сувязі паміж літаратурамі, а потым, у сваю чаргу, складасці ў галаве мадэль суцэльнага літпрацэсу. Уладзімір ГНІЛАМЁДАЎ распавёў, як бачыць анталогію, якая адказвае на пытанне нацыянальнай асновы, і падзяліўся сваёй версіяй паходжання паэзіі:

— Калі гляджу на гэты двухтомнік, ён мне ўяўляецца (дазволу сабе такую метафару) раманам у вершак: са шматлікімі сваімі героямі, паэтамі, шырокай карцінай сучаснасці ў самых розных яе душэўных вымярэннях. Мне здаецца, што галоўны вынік гэтай анталогіі ў тым, што яна застаецца як нейкі фотаздымак нашага часу для будучых пакаленняў. Многае забываецца, а кніга будзе нагадваць пра тое, чым жылі людзі, пра што думалі, на што спадзяваліся, за што змагаліся — гэтыя пытанні адлюстраваны ў нашым двухтомніку. Сюды трапілі не ўсе вартыя паэты, і ў гэтым вінаваты мы, складальнікі, бо не змаглі ахапіць усіх, так як, зразумела, гэта немагчыма. Іншым часам думаю: «А хто тут галоўны герой?» — і яшчэ раз гартаю двухтомнік з мэтай знайсці адказ. Вядома, паэту было б прыемна апынуцца на такой «паздазе», але думаю, немагчыма дакладна вызначыць гэтую індывідуальнасць. Таленавітых паэтаў шмат, але не бачу патрэбы ў іх пералічванні: што, калі каго-небудзь не згадаю?..

Творчая свабода дазволіла рэалізаваць паэтам сваё права

на праўду і заявіць пра гэта вельмі шырока, упэўнена. Адна таленавітая мінская паэтэса сказала: «На лжи не наскребёшь стиха». І я лічу яе сцвярдзэнне правільным. Што тычыцца праўды, яна можа быць рознай: і вялікай, і дробнай, і частковай, але ўсё-такі ўстаноўка на праўдзівасць і адлюстраванне таго, што навокал паэта, яго самавыяўленне — дарагі падарунак нашага часу, які знайшоў у кнізе прыгожае ўвасабленне.

Нацыянальная аснова — таксама вельмі складанае і спрэчнае пытанне. Адзін паважаны паэт другою ўкладальніку, Мікалаю Мікулічу, адказаў так: «Я — бастард рускай паэзіі». І вось я ўяўляю яго вершы — а там сапраўды пра іншае, але судакрананае з рускай традыцыяй адбываецца не толькі ў эстэтыцы, але і ў тэматыцы: яно паўсюль. І ёсць яно таму, што калі паэт пачаў думаць па-руску, складаць радкі па-руску, то ён ужо дыхае гэтым

паветрам. Мне здаецца, анталогія каштоўная ў якасці ўвасаблення чалавечага зместу нашай эпохі, нейкіх тонкіх душэўных сакрэтаў, якія не чарпаюцца з тварэнняў вучоных, нават у той навуцы, што лічыцца гуманітарнай. Паэзія была ўсяма пачатак, і першы чалавек, мне здаецца, быў паэтам, а потым ад гэтага ўсяго ўжо адпачкавалася філасофія і г. д. Калі Геракліт сказаў, што ў адну раку нельга ступіць двойчы, ён скарыстаў паэтычную форму — метафару, выкараўшы праз яе дыялектычны філасофскі змест. Наша задача — адбудаваць праз паэзію яе дасягненні, як мінулых эпох, так і сучасных. Трэба памятаць, што паэтычнае слова ўзбагачае культуру, сее разумнае, добрае, вечнае.

Міколу МІКУЛІЧА з анталогіяй звязвае пачатковы пэсімізм, які з часам трансфармаваўся ў смеласць называць канкрэтныя прозвішчы пры пераліку паэтычных талентаў:

— Наша галоўная з Уладзімірам Гніламёдавым задача заклучалася ў тым, каб паказаць з'яву сучаснай рускамоўнай паэзіі Беларусі ва ўсёй яе красе і сіле, ва ўсім багачці і разнастайнасці. Думаю, з гэтай задачай мы цалкам справіліся. Калі гаварыць пра сябе, мне пяць, дзсяць, дваццаць гадоў таму даводзілася чуць ад сур'езных асоб у нашай культуры: «Што там — рускамоўная літаратура ці руская літаратура ў Беларусі...» Маўляў, яна бедная, няма там значных імёнаў. З гэтай думкай я часткова быў згодны і лічыў, што няма яркіх талентаў

у рускамоўнай літаратуры Беларусі. І вось з'яўленне такой анталогіі перавярнула ўсё маё ранейшае ўяўленне. У розныя часы да нас ужо сталымі паэтамі перабраліся на пастаяннае месца жыхарства з Расіі Тамара Краснова-Гусачэнка (Віцебск), Любоў Красеўская (Брэст), Мікалаі Аляксандраў (Брэст), Марына Наталіч (Мінск) і многія іншыя. Яны жывуць у Беларусі, працуюць дзеля нашай культуры, дзеля нашай зямлі. У Беларусі нарадзіліся, увабраліся ў актыўную творчую сілу, выйшлі на высокую паэтычную арбіту таксама і Анатоль Аўруцін, Грыгорый Трэстман, Міхаіл Шэлехаў, Валянціна Паліканіна, Ізяслаў Катляроў — выдатныя паэты, якія цалкам маглі б упрыгожыць любую нацыянальную культуру Еўропы.

Парадак у кнігах аднавідае прамоў ханталогіі (ад старэйшых да маладзых), таму адно толькі паслядоўнае чытанне можа забяспечыць усіх зацікаўленых стратэгіі развіцця рускамоўнай паэзіі Беларусі. А з улікам фотаздымкаў знаёмства з анталогіяй сапраўды дазволіць атрымаць найбольш поўную візуальна-тэкставую карту сучаснай беларускай рускамоўнай паэзіі. Аднак крыжыкі, за якімі будзе хавацца скарб, як і раней, дзевяццацца стаціў Часу, галоўнаму ўкладальніку любой аб'ектыўнай паэтычнай анталогіі.

Даніл ЛЫСЕНКА

Міфы і фрагменты рэальнасці

Гісторыю лічаць крыніцай шматлікіх працэсаў і з'яў, якія адбываюцца сёння, выкарыстоўваюць яе для аналізу сучаснасці і прадказання будучыні. Гісторыя ўплывае на светапогляд і свядомасць, але працэс гэты неаднабаковы, і, адпаведна таму, наколькі рознымі б'ываюць светапогляды, адрозніваецца і ўспрыманне тых ці іншых гістарычных з'яў.

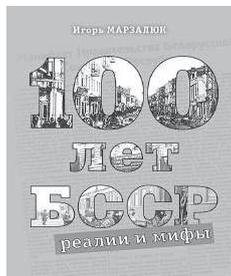
Развенчванне гістарычных міфаў — трывалы трэнд у навуцы і ўдалая форма для данясення інфармацыі да шырокага кола чытачоў. Навукова-папулярная літаратура ўжо даўно не лічыцца чымсьці недастаткова прафесійным і даставярным. Але яе зразумець лягчэй і чытаць больш цікава, чым тое, што напісана на спецыялізаванай мовы.

Развенчванне міфы не толькі займальна, але і неабходна, лічыць Ігар Марзалюк, аўтар кнігі «100 гадоў БССР: рэалі і міфы», якая выйшла ў выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі». Упершыню была прэзентавана падчас Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмаша, а крыху пазней — у кнігарні «Светач». Кніга была створана на аснове інтэрв'ю, якія Ігар Марзалюк

даваў карэспандэнту газеты «СБ. Беларусь сегодня» Максіму Осіпаву ў 2018—2019 гадах. Выданне мае 24 раздзелы, кожны з іх прысвечаны пэўнаму гістарычнаму факту, які, па меркаванні аўтара, успрымаецца ў грамадстве няправільна. Нягледзячы на лёгкую для чытання форму, кніга насычана факталагічнай інфармацыяй: даследчык абгрунтаваў сваю пазіцыю.

«Арыгінальны светапогляд аўтара адлюстраваны ў гэтай кнізе. За кошт таго, што ў ёй развенчваюцца міфы, кніга будзе здымаць пэўныя пытанні, але ў той жа час, магчыма, і падаграваць дыскусію вакол некаторых спрэчных момантаў», — адзначыла дырэктар выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» Вольга Ваніна падчас прэзентацыі ў Доме кнігі «Светач».

Ігар Марзалюк — доктар гістарычных навук, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навуцы Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. Вынік яго навуковай дзейнасці — каля 150 навуковых прац, 5 асабістых

і 13 калектыўных манаграфій. Асноўная тэма даследавання Ігара Марзалюка — медыястыка і археалогія. Акрамя таго, аўтар з'яўляецца адным з куратараў магістарскай праграмы, прысвечанай гісторыі нацыі і нацыяналізму ў Санкт-Пецярбургскім універсітэце.

«У гэтай кнізе няма ніякай палітычнай пазіцыі, ніякай глыбейшай і адзінаццёвай глыбейшай пазіцыі», — упэўнены І. Марзалюк.

Аўтар узяў некалькі ключавых тэм, якія, па яго меркаванні, да сённяшняга дня з'яўляюцца лініямі канфрантацыі ў беларускім грамадстве. Знакавай падзеяй для беларускай дзяржаўнасці ён лічыць Усебеларускі з'езд 1917 года, на якім сабралася ўся эліта беларускай нацыі самых розных поглядаў, дзе былі рэпрэзентаваны ўсе сацыяльныя слаі.

«У нас прынята глядзець на БССР праз прызму фармальна федэратыўнага, а рэальна — унітарнага Савецкага

Саюза эпохі сталінізму, і як правіла, не акцэнтуюцца ўвага на тых нюансах, якія існавалі ў 1920-х і пачатку 1930-х гадоў. Гэта найважнейшы перыяд для паўстання беларускай новай ідэнтычнасці», — лічыць Ігар Марзалюк. Сярод тэм, што разгледжаны ў кнізе, аўтар закрануў стварэнне БССР, пытанне калабаранізму, маштаб рэпрэсій 30-х гадоў.

«Гэта расповед пра няпростыя лёсы людзей, якія стваралі БССР. Ёсць яшчэ адзін важны момант — разуменне таго, што існуюць нацыянальныя інтарэсы, якія вышэйшыя за шкурныя інтарэсы, вышэй партфеляў, амбіцый, а бывае, што і вышэй за ўласнае жыццё. Гэтыя людзі дэманструюць, як у самых складаных умовах можна зрабіць максімум для краіны. Бо парадымга, што яны задалі, стварыла рэчаіснасць, якую мы сёння маем», — адзначае Ігар Марзалюк.

Падчас прэзентацыі аўтар прыгадаў меркаванне, што гісторыкі — дзміўргі нацыі, якія маюць моц альбо вучыць, альбо ствараць «пяціхвілінкі» нянавісці. Але, па меркаванні Ігара Марзалюка, гісторыя павінна аб'ядноўваць, вучыць адчуваць чужы боль, бо ўсё, што мы маем сёння, — так ці інакш вынік далёкіх падзей гісторыі.

Дар'я СМІРНОВА

Вольга ВАНІНА:

«Дбаем пра выхаванне ўдумлівага чытача»

Адзін з самых запатрабаваных сёння кірункаў у кнігавыданні — навукова-папулярная літаратура. Асаблівы ж попыт у гэтай галіне — на дзіцячыя кнігі. Пачаўшы колькі гадоў таму выдаваць серыі «Беларуская дзіцячая энцыклапедыя», «Маленькі прафесар», «Самыя-самыя», «Таямніцы беларускай мовы», «Гісторыя для школьнікаў», «Вялікія і знакамітыя людзі беларускай зямлі» і іншыя, выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» нібы зазірнула на колькі гадоў наперад і ў выніку апынулася ў авангардзе кнігавыдавецкіх трэндаў. Пра здзейсненае і запланаванае — гутарка з дырэктарам выдавецтва Вольгай Ванінай.

— Вольга Уладзіміраўна, ці не кожнае сучаснае дзіця мае сёння мабільныя прыстасаванні, камп'ютары, можа зайсці ў інтэрнэт і імгненна атрымаць адказ на пытанне. Дык для каго і дзеля чаго выдавецтва выпускае пазнавальную літаратуру?

— Адразу зазначу, што наша выдавецтва перш-наперш выпускае ўсё ж «дарослую» літаратуру. Дзіцячая — дадатковы клопат з некалькіх нагод. Першая і найгалоўнейшая: мы дбаем пра выхаванне абазнаннага, удумлівага чытача. Для чытання «дарослай» літаратуры — у тым ліку і энцыклапедычнай — трэба быць належным чынам падрыхтаваным. Калі не займацца з дзецьмі, адкуль узяць такога чытача пасля? Таму наш калектыў свядома выконвае і своеасаблівую выхаваўчую работу.

Што да інтэрнэту — так, там багата інфармацыі, але не кожны ўмее яе знайсці, яшчэ складаней — ацаніць праўдзівасць і якасць. Нашы выданні адмыслова адаптаваны для дзіцячага ўспрымання, напісаны прастай мовай, змястоўна і яскрава праілюстраваны, увесь матэрыял праходзіць шматступеньчатую сістэму правэркі.

— Калі сур'ёзныя навуковыя рэдактары правяраюць і выявляюць падзенныя факты, сапраўды, кнігі маюць знак якасці...

— Так, толькі ўзважана і правярана інфармацыя! Па-першае, з намі супрацоўнічаюць прафесіяналы сваёй справы: гісторыкі, географы, батанікі, зоолагі, культурологі, этнографы, лінгвісты ды іншыя вучоныя і спецыялісты з Акадэміі навук, універсітэтаў, розных арганізацый. Яны ведаюць сваю справу, свой прадмет, умеюць даходліва і кампетэнтна пра яго расказаць.

Па-другое, у нашым выдавецтве ў якасці навуковых рэдактараў працуюць гісторыкі і біёлагі,

літаратуразнаўцы і філолагі. Іх задача палягае ў тым, каб нават у стылістычна гладка пададзены тэкст не трапілі сэнсавыя, фактычныя памылкі. Таму ўсё вычытваецца і звяраецца з сур'ёзнымі першакрыніцамі, спецыяльнымі даведнікамі, энцыклапедыямі. Так што смелія чытаўце нашы дзіцячыя кнігі і спасылайцеся на іх, рыхтуючы выступленні і рэфераты.

— Калі меркаваць па фарматах вашых дзіцячых выданняў, заўважна, што адпачатку прадумваецца мэтавая аўдыторыя, ступень падрыхтаванасці юнага чытача да ўспрымання інфармацыі...

— У нас ёсць дзіцячыя серыі розных фарматаў. З больш салідных — «Беларуская дзіцячая энцыклапедыя», якую ахвотна набываюць бібліятэкі. А вось з кніжкамі-«малюткамі» (напрыклад, серыі «Маленькі прафесар», «Самыя-самыя») лягчэй працаваць на сустрэчах з чытачамі. Кожная кніга закрывае канкрэтную тэму, многія з якіх уваходзяць у школьную праграму. Такім чынам, гэтыя серыі даюць дадатковы матэрыял малодшым школьнікам, дапамагаюць вучыцца, могуць выкарыстоўвацца для падрыхтоўкі павадамленняў. А калі вам ці вашаму дзіцяці папашасціць сустрэцца з аўтарам кнігі на мерапрыемстве ў бібліятэцы, школе або кніжнай выстаўцы, абавязкова вазьміце аўтограф! Кніга з дарчым надпісам аўтара становіцца непаўторнай.

— Культура камунікацыі публікі і аўтара — сапраўды надзвычай важны складнік на сустрэчах з чытачамі.

— Думаю, гэта частка агульнай культуры. Прыкра назіраць, як дзеці бягуць да аўтара па аўтограф з паперкамі, вырванымі з нататнікаў. А вось кніга застаецца і будзе напамінам пра падзею, а праз многа гадоў — і пра само дзяцінства.

— Выдавецтва сканцэнтравана на выданні пазнавальных кніг для дзяцей. А ці плануецца што з мастацкай літаратурай?

— Мы заўжды выдаём пэўную колькасць мастацкіх кніг — прозы і паэзіі. «Беларускія пісьменнікі — дзеці», «Кнігі нашага дзяцінства» — гэтыя серыі вядомыя і любімыя нашымі чытачамі. Да кніжнага кірмашу падрыхтавалі выданне казак Уладзіміра Караткевіча ў серыі «Кнігі нашага дзяцінства». Малюнкi адмыслова ствараюцца ў рэалістычным стылі, як аздабляліся найлепшыя дзіцячыя кнігі часоў нашага дзяцінства. У гэтай серыі, што напаяўняецца творами прызнаных класікаў, сёлета плануецца выхад некалькіх кніг, у тым ліку творы Змітрака Вядулі і Кандрата Крапівы.

— Шмат увагі выдавецтва надае гістарычным кнігам для школьнікаў. Чым парадзіце чытачоў у найбліжэйшы час?

— Працягнем серыю «Гісторыя для школьнікаў», адрасаваную навучэнцам пачатковай і сярэдняй школы. Для самых маленькіх чытачоў плануем выдаваць кнігі навукова-мастацкія. Тут рэальныя факты, неабходныя для засваення, «загорнутыя» ў імялы сюжэты. Так, напрыклад, хутка пабачыць свет кніга «Пуговка. Історыя аднаго зайчыка» Ларысы Сперанскай. Гэта гісторыя пра цацачнага зайчыка, якога набылі ў краме яшчэ да рэвалюцыі. Разам з героем казкі чытачы «пражывуць» падзеі рэвалюцыйнага часу, грамадзянскай, а затым і Вялікай Айчыннай войнаў. Усе ведаюць, наколькі важны для дзіцячай аўдыторыі эмацыянальны складнік у падачы інфармацыі. Дзякуючы яму ў разы ўзмацняецца пазнавальны, і — што асабліва важна — выхавачы складнікі такіх кніг.

— Колькі слоў для аўтараў. Кожнае выдавецтва мае сваю спецыфіку, свой фармат. Перавагу якой дзіцячай літаратуры аддае «БелЭН»?

— Мы найперш зацікаўлены ў яскравых, захапляльных напісаных навукова-папулярных і мастацка-пазнавальных тэкстах. У нас ёсць пастаянныя аўтары, з якімі мы ахвотна супрацоўнічаем, але будзем рады знайсці і новыя імяны.

— Плёну выдавецтву і — новых кніг!

Гутарыла Алена МАСЛА

Метафізіка прафесіі

Журналіст — прафесія, якую штогод атрымае некалькі соцень чалавек у Беларусі. Асноўная частка гэтых людзей выхоўваецца на факультэце журналістыкі БДУ, які ў мінулым годзе адзначыў 75-гадовы юбілей. Тут пачыналі свой шлях многія аўтары, што сталі легендамі ў сваёй прафесіі, некаторыя з іх сёння кіруюць вядучымі СМІ Беларусі.

За такі час факультэт паспеў запісаць на свой рахунак шмат гісторый поспеху выпускнікоў. Але такімі гісторыямі вырашыць не толькі ганарыцца, але і выкарыстаць іх як матэрыял для вучобы. Да юбілея была створана серыя «Родам з журфака» і выйшла першая яе кніга — зборнік інтэрв'ю «Журналістыка — гэта...». У зборніку — дваццаць тры тэксты, падрыхтаваныя сённяшнімі супрацоўнікамі факультэта, і ў кожным героі пастараліся адказаць на грунтоўныя пытанні: што такое журналістыка, што значыць быць журналістам, чаму трэба вучыцца і чаго прытрымлівацца, каб стаць прафесіяналам? Кніга ўнікальная тым, што ў ёй сыходзіцца памяць пра мінулыя пакаленні выпускнікоў і спроба навучыць новыя.

Гэта творчы праект факультэта журналістыкі БДУ і Міністэрства інфармацыі

Рэспублікі Беларусь. Нам было прыемна прымаць віншаванні, пачуць успаміны выпускнікоў з нагоды 75-годдзя. Нам таксама хацелася б сказаць «дзякуй» тым былым студэнтам, якія ствараюць імя факультэту журналістыкі, — распавяла падчас прэзентацыі Вольга Самусевіч, дэкан факультэта журналістыкі БДУ. — Калі мы стваралі праект, я зразумела, што гэта не проста кніга ад прафесіяналаў, ад мэтраў журналістыкі, але і кніга пра прафесіяналізм, пра само журналістыку, такую, якой яна павінна быць, якая не ведае «фэйкаў» і недакладнай інфармацыі. Так кніга ператварылася ў хрэстаматэю для студэнтаў па розных дысцыплінах: і па асновах журналістыкі, і па прафесійнай этыцы, і па журналісцкім майстэрстве...»

Каштоўны жыццёвы і прафесійны вопыт напаяняе гэты зборнік. Чытаючы чужыя гісторыі першых сустрэч з факультэтам, пасля — з журналісцкай працай, пасля — з рознымі пасадамі, сённяшні студэнт журфака можа знамацца з уласным шляхам у прафесійным жыцці або, прынамся, яшчэ раз згадаць, якія СМІ ў Беларусі існуюць,

і ўявіць, хто ў іх працуе. Яшчэ адна нагода ацаніць, ці падыходзіць ты для гэтай працы, ці гатовы ты да яе.

Укладальнікамі кнігі выступілі загадчыца кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі Людміла Саянкова і загадчыца кафедры медыялогіі Наталія Фядотава.

«Калі вучылася на журфаку, была такая серыя «Бібліятэчка журналіста», — згадвае Людміла Саянкова. — Мы, студэнты, імгненна раскупілі новыя кнігі гэтай серыі, таму што там расказвалася аб прафесіі. Кніг, дзе расказваецца аб прафесіі журналіста, увогуле не шмат. З майго студэнцкага часу памятаю «25 інтэрв'ю» Грыгорыя Сагала. У зборніку «Журналістыка — гэта...» мы сабралі не проста інтэрв'ю з майстрамі журналістыкі. Мне падаецца, што тут прадстаўлена метафізіка прафесіі: з чаго яна складаецца, з чаго яна пачыналася ў кожнага з нашых герояў, як часам няпросты было і як невытлумачальна прывяло некаторых з іх у прафесію. Гэта сапраўды кніга па розных прадметах, яна для нашых студэнтаў і абітурыентаў, для нашых выпускнікоў і выкладчыкаў». Людміла Саянкова згадала пра кнігу, якая называлася

«Я родам з журфака». Яна таксама была юбілейная, у ёй сабраны розныя матэрыялы. Пасля з'явілася кніга «Свет блізкіх зорак», прысвечаная выпускнікам, якія сталі вядомымі дзеячамі мастацтва. Сярод тых, хто родам з журфака, ёсць і кінарэжысёры, дакументалісты, сцэнарысты, пісьменнікі, драматургі. Гэта таксама ўнікальны вопыт. На вопыце гэтых зборнікаў з'явілася ідэя серыі «Родам з журфака». Першая кніга прысвечана тым, хто стаў галоўным рэдактарам.

Наталія Фядотава ў сваю чаргу расказала аб працы над кнігай: «Гэты праект для мяне значны з некалькіх прычын.

Па-першае, магчымаць на лёсах людзей прагаварыць гісторыю факультэта журналістыкі. Па-другое, гэта сапраўды своеасаблівы майстар-клас, у кожным інтэрв'ю ёсць расповед ад прафесійнай кухні. І трэцяе — калі чытаеш гэтыя гісторыі, разумеш, наколькі журналістыка прафесія асобная, як шмат залежыць ад характара, стасункаў з калегамі і чытачамі, як гэтыя фактары вызначаюць лёсы выданняў. Чытаючы, разумеш, што насамрэч журналістыцы навучыць даволі цяжка. Таму нам варта працягваць вучыцца самім».

Стваральнікі кнігі ўпэўнены, што серыя паспяхова працягнецца, бо за ўсе гады існавання журфак скончылі больш чым 10 000 чалавек. Вядома, што з усімі паразмаўляць не атрымаецца, але і тых, чые меркаванні і гісторыі асабліва каштоўныя — паспяховых журналістаў, — яшчэ вельмі шмат. Магчыма, далей з'явіцца кнігі пра выкладчыкаў, пра эканамічных, палітычных аглядальнікаў, партыўных журналістаў, крытыкаў і гэтак далей. Мэта серыі — паступова ствараць вялікае, грунтоўнае ўяўленне пра тое, што такое журналістыка.

Дар'я СМІРНОВА

Раіса СІПЛЕВІЧ:

«Не хачу ставіць кропку на сваім прафесійным развіцці»

На жывапісных палотнах Раіса Сіплевіч гарманічна спалучае рэальнае і фантастычнае. Аўтар стварае свой свет, напоўнены старадаўнімі міфамі, легендамі і казкамі. У звыклым асяроддзі побач з паўсядзённым жыццём прысутнічаюць магутныя містычныя сілы. Персанажы мастачкі знаходзяцца сярод знаёмай зямной прыроды, але напоўненай незвычайнымі з'явамі. Такі эффект дасягаецца праз спалучэнне фігуратыўнага і абстрактнага жывапісу. Прыгажуні і дзеці на палотнах мастачкі не звяртаюць увагі на гіганцкія кветкі, якія растуць пялёсткамі да нябёсаў. Іх не здзіўляе, што на галінах дрэў адпачываюць стомленыя анёлы. Абстрактныя фрагменты дапаўняюць зімовыя заснежаныя краявіды і спакуту летніх дзён. Строй жанчын перацякаюць у сусор'і.

Выстаўка аўтара — своеасабівае адлюстраванне ўнутранага свету, дзе ёсць месца для любога, каму цікава апынуцца ў краіне кветак, птушак і чараўніцтва. Пра тое, як стаць мастачкай-графікам у перыяд, калі на курс бралі толькі мужчын, як знайсці свой аўтарскі стыль і не страціць яго, а таксама пра галоўнае ў творчасці Раіса Сіплевіч расказала чытачам «ЛіМа»:

— Раіса Паўлаўна, калі вы вучыліся, дзіўчыне атрымліваць мастацкую адукацыю было даволі складана. Як вы прыйшлі да выбару менавіта такой прафесіі?

— Мой асабісты шлях, з аднаго боку, адрозніваецца ад шляху калеж, а з іншага — у майго пакалення, выхадцаў з вёсак, ён вельмі падобны. У дзяцінстве нас цікавілі кнігі і малюванне. Паколькі я ў бацькоў адна, кампаніі ў мяне не было. Зімой холадна, на вуліцу не пускалі. Я садзілася і малявала. Але пра тое, што стану мастачкай, ніколі не задумвалася. Я проста малявала, і мне гэта падабалася. Шкада, што не было каму падказаць, навучыць.

Пасля васьмага класа выбрала, куды паступаць. Можна было вучыцца далей у школе, але хадзіць у іншую вёску далёка. Я абрала мастацкае вучылішча і, як ні дзіўна, паступіла з першага разу. Я ж не мела асаблівай падрыхтоўкі, проста малявала сумленна.

Калі прыехала паступаць у Мінск, мяне пасялілі ў знаёмых. У кватэры жыла сям'я, якая дапазна не класла спаць: памятаю, да трох гадзін ночы яны глядзелі футбол. А мы з сяброўкай пад тэлевізарам спалі. Высыпацца не атрымлівалася. Ішлі на экзамены сонныя. Малюнак я здала: былі

Раіса Сіплевіч «Вяртанне».

абмяркоўвалі цэлы год: казалі, што будучы выбіраць, хто з нас застаецца. Трымалі ў напружанні. Але мы з гэтай дзіўчынай сяравалі, усё рабілі разам і падтрымлівалі адна адну. У рэшце рэшт нас пакінулі абедзвюх. У той час гэта было неверагодна. Дзве дзіўчыны вучацца на графіцы. Як так? Прыходзілі на нас глядзець.

— Як складаліся адносіны на курсе? Ці не ставіліся да вас скептычна менавіта таму, што вы дзіўчына?

— У той час вучоба будавалася крыху інакш, чым цяпер. Хлопцы прыходзілі вучыцца адразу пасля войска, яны былі дарослыя. Некаторыя нас нават дочкамі называлі, абаранялі і апекавалі. У нас была вялікая група: узялі дзевяць чалавек (звычайна бралі пяць ці шэсць). Усе ішлі нага ў нагу. І ўсе сталі мастакамі.

Мне лёгка давалася маляваць з прыроды: і малюнак, і жывапіс. Я нават рабіла больш, чым трэба: хутка атрымлівалася. Але хацелася развіваць фантазію. У акадэміі пераважыў сац-арт. Усе кампазіцыі — на гэтую тэматыку, а мне не хапала волі. І я цішком пачала выходзіць за рамкі традыцыйнага мастацтва.

Тады я лічыла, што нельга вучыцца ў іншых мастакоў, разумела: павінна сама прыдумаць, сама знайсці тэму. Літаратуры асабівай не было. А калі і з'яўлялася, то яе разбіралі. Цяпер разумею: калі б штосьці дзесьці падглядала, было б прасцей. Але я дасягнула ўсяго з вялікай цяжкасцю. Было складана знайсці сваё аблічча, адчуць паўнаватрасна мастацтва. Для мяне галоўнае — быць самай сабой. А гэта вельмі складана.

— У вазных работах адчуваецца аўтарскі почырк. Магчыма, быў пэўны чалавек, які паўплываў на яго фарміраванне?

— Не магу сказаць, што мне шанцавала з настаўнікамі па жыцці. Так атрымлівалася, што побач цікавыя выкладчыкі былі, але ў мяне яны не выкладалі. Добра памятаю выкладчыка малюнка Аляксандра Сцяпанавіча Казлоўскага. У той час у мяне на руках была маленькая дачка. Я вельмі стамлялася. Памятаю, выклікалі на кафедру як кандыдата ў студэнты і пыталіся, чаму я такая худая. А я не прызнавалася, што ў мяне ёсць дачка. Дачкадна, у інстытут бы не ўзялі. А Аляксандр Сцяпанавіч у мяне паверыў і дапамог застацца вучыцца.

Вельмі цёпла ўспамінаю Віктара Аляксандравіча Грамыку. Ён ездзіў з намі на пленэры ў Віцебскую вобласць. Любіў азёры, пагоркі. Рабіў для нас спецыяльныя пэйзажныя пастаноўкі. А ў мяне не атрымлівалася. Так ён аднойчы сказаў: «Ідзі куды-небудзь сама, ды памалой, дазваляю». Я тады столькі малюнкаў нарабіла партрэтных, пейзажных. Зараз на іх гляджу і здзіўлюся, як змагла. Віктар Аляксандравіч даў мне свабоду, таму што разумеў: не магу я вымушчаць з сябе пастаноўкі. Успамінаю гэта з велізарнай удзячнасцю.

— Першапачаткова вы абралі графіку, але сёння можна ўбачыць вашы работы, зробленыя ў абсалютна розных напрамках. Як і чаму здарыўся пераход у іншы жанры мастацтва?

— Мне заўсёды падабалася графіка, літаграфія, афорт, ілюстрацыя. Але чамусьці мяне скіравалі на станковую графіку, калі пісала дыпломную работу. Скончыўшы інстытут, я шмат часу працавала ў каларыавай літаграфіі, рабіла афорты і афармляла кнігі. У мяне некалькі кніг досыць вялікіх. Але потым зразумела, што, калі працуеш у літаграфіі, залежыць ад майстра, ты не вольны. У афорце — тое ж самае. А хацелася свабоды. З кнігамі цікава. Але ілюстрацыі ў кнігах шмат, і работа павінна быць зроблена хутка, ды зарплата маленькая. Стала паглыбляцца ў іншыя кірункі.

— Які перыяд альбо сітуацыя ў творчасці і жыцці для вас найбольш памятных?

— Перыядаў было шмат. Вядома, важныя этапы ў жыцці — нараджэнне дзяцей і ўнукаў. Паездкі таксама на мяне моцна ўплываюць. Быў момант, калі заправілі ў ЗША. Гэта было незабыўна. Там я і зразумела, што нідзе не змагу

жыць, акрамя Беларусі. Мне стварылі выдатныя ўмовы, знаходзілася тры месяцы на поўным забеспячэнні, бачыла ўсё: ад Ніягары да Фларыды. Але гэта не мае. У Беларусі мы прывыклі да многага імкнучыся, у мяне гэта ў крыві. Таму не хацелася быць проста мастаком, імкнулася ісці наперад. Каб жыць і атрымліваць асалоду ад жыцця, трэба камфортна сябе адчуваць. Дзе б ты ні быў, трэба шукаць сваю зону камфорту. З усімі сваімі перажываннямі, праблемамі і пытаннямі адчуваю сябе нашым лепш у Беларусі.

— Без якіх складнікаў творчасць сёння для вас немагчыма?

— Вядома, хочацца, каб тое, што робіш, прыносіла не толькі задавальненне, але і грошы, каб работа падабалася і куплялася. Нас жа раней вучылі так: мастацтва дзеля мастацтва. Першы час, калі ў мяне пыталіся, колькі каштуе работа, цану агучваць было сорамна. Пасля ўжо вызначыла пэўныя крытэрыі, і стала лёгчэй.

У творчасці мяне цікавіць абсалютна ўсё. Пра што ні падумаю, тое і пачынаю пісаць. Бацька мне калісьці казаў: «Калі я галодны, магу есці ўсё». Так і я. Хачу працягваць развівацца ў абстрактным, вельмі яе люблю. Ствараць такія работы цікава. Хочацца распрацоўваць рэалістычна-фантастычную тэматыку. З прыроды, як любому мастаку, хочацца папісаць тыя ж кветкі або пейзажы. А гэта рэдка атрымліваецца. Калі ў майстэрні нацюрморт пісаць яшчэ можна, то пейзаж — складаней: трэба выязджаць, шукаць матывы, каб асвятленне было добрае, ветру не было, дажджу. Я, напрыклад, мару нарэшце напісаць кветкі, якія будучы пахнуць.

— Ці быў у вас момант, калі самі зразумелі, што адбыліся як мастачка?

— Усё складалася па крупінках. Было адчуванне, што я нешта намацала, але нават сёння ў мяне ёсць разуменне, што зрабіла не ўсё. І магу лепш. Не хачу ставіць кропку на сваім прафесійным развіцці. Я, вядома, адбылася ў тым, што сёння магу дазволіць сабе рабіць тое, што хачу. Зноў жа, маю на ўвазе ўнутраную свабоду.

У мяне вялікая сям'я, у якой шмат мастакоў. Але мы не сядзім побач, кожны з нас здольны застацца сабой. Усе па сваіх майстэрнях і быццам бы растварваюцца. Муж займаецца мастацкай рэканструкцыяй. Дачка — у графіцы і літаграфіі. Я ж больш несур'ёзна. Менавіта так люблю сабе называць.

Раней, калі нараджаліся ўнукі, былі бацькі, свякроў, мне не хапала асабістай прасторы. Хацелася хоць хвіліну дома пабыць адной. Але дома не атрымлівалася. Ратавала майстэрню: можна было проста збегчы, паглыбіцца ў творчасць. Цяпер жывём з мужам удваіх. Здавалася б, рабі што хочаш. А ногі ўсё роўна ў майстэрню выдучу. Бягу з раніцы, як і раней, каб хутчэй пачаць пісаць. Напэўна, гэта і ёсць мае станаўленне. Таму што проста дома мне нецікава.

Для мяне галоўнае — атрымліваць задавальненне ад таго, што раблю. Рабіць не для гледача, а для сябе. Калі работа, напрыклад, гатовая, не так цікава я ёсць — было цікава ствараць. Вядома, часам пакугуеш, таму што не атрымліваецца, злешыш: бываюць творы, якія не выстройваюцца гадамі. Але ад пошуку рашэння я атрымліваю задавальненне. Сам працэс вельмі складаны, ды прыемны.

— А, на ваш погляд, у мастацтве існуе сяброўства? Ці больш канкурэнцыі?

— Я ў цэлым не эксперт у гэтым пытанні. Бо па жыцці адзіночка. Але думаю, што канкурэнцыя прысутнічае заўсёды, нават калі гаворка ідзе пра сяброўства. Сама ж старалася неяк асабіста перажываць усе свае ўзлёты і падзенні. Зараз уваходжу ў аб'яднанне «Верасень», і мне вельмі падабаецца быць у гэтым асяроддзі. Сшыла туды з секцыі графікі, таму што мне часта казалі: «Ты не наша — жывапісам займаешся». А на жывапісе казалі: «Ты не наша — ты графік». У «Верасні» мастакі аб'ядноўваюцца па сімпатіях, а не па стылі і матэрыяле работ. Гэтае аб'яднанне ўмее праводзіць цікавыя і канцэптуальныя выстаўкі, нягледзячы на тое, што ўсе працуюць у розных кірунках. І канкурэнцыі там якраз практычна няма. Адзін займаецца шклом, іншы — жывапісам, трэці акварэлю піша. Кірункі не перасякаюцца, таму творцы аб'ядноўваюцца.

— На выстаўцы вельмі ўражваюць вашы работы, прысвечаныя Наваградскаму краю. Яны не падобныя на іншыя серыі...

— Гэта мой родны дом. Я захавала там домікі ў вёсцы. Езджу туды на ўсё лета. Зараз да гэтых месцаў стаўлюся спакайней. Але калі не стала бацькоў, з'явілася патрэба быць там: справамі займаўся ў Мінску, а ў думках была на Наваградчыне, хадзіла каля свайго дома, па лузе, гуляла ля рэчкі.

Сама вельмі люблю гэтую серыю, але з павагай стаўлюся да ўсіх сваіх работ, бо яны напоўнены сэнсам. Не люблю аднолькавасці і штотдзённасці, таму імкнуся заўсёды выходзіць за межы банальнай фантазіі.

Вікторыя АСКЕРА

Раіса Сіплевіч «Нараджэнне новага дня».

капітэль і нацюрморт. А на жывапіс не пайшла: не змагла прагнуцца. Сяброўка ж мая вярнулася з экзамену і кажа: «Настаўнік пытаўся, а дзе тая беленькая дзіўчына, чаму не прыйшла. У яе ж атрымліваецца». І я падумала: «Калі спытаў, то трэба ісці». Прыйшла на наступны дзень. Мне далі шанц, казалі, што калі за адзін дзень паспяю напісаць нацюрморт (яго пісалі 2 дні), то магу працаваць. Я паспела. І так выпадкова паступіла, з тых часоў іншага занятку мне і не трэба.

Пасля вучылішча паступіла ў тэатральна-мастацкі інстытут, абрала аддзяленне графікі. Яно каціравалася: давала сур'ёзную падрыхтоўку. У той час абітурыенты вельмі любілі графіку і монументальнае мастацтва, з жывапісам — інакш: там было менш разнастайных тэхнік. А ў нас — афорты, літаграфіі, гравюры, кніжная графіка, плакаты, жывапіс з малюнкам.

На графіку дзійчат наогул браць не хацелі. Мне казалі: «Куды ты лезеш? Там дзійчатам шляху няма». Але ў выніку атрымалася так, што ў той год узялі нават дзвюх. Здавалася б, паступілі, можна спакойна жыць. Але нас

Архітэктура будучыні, альбо Азбука супрэматызму

Як Лазар Хідэкель стварыў першы экалагічны маніфест

Гэтую падзею аматары мастацтва назвалі легендарнай. Напрыканцы лютага ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі адбылося адкрыццё маштабнага праекта мастака-авангардыста, першага ў свеце супрэматычнага архітэктара і стваральніка экалагічнага архітэктурнага ландшафту Лазара Хідэкеля «Нас зразумеюць праз 100 гадоў». Работы творцы прадставілі ў Беларусі ўпершыню.

ПАЧАТАК

Хідэкель родам з Віцебска. У парашэнне ўсіх правілаў у 14 гадоў ён пачаў вучыцца ў народнай мастацкай школе ў Марка Шагала, Мсціслава Дабужынскага, Лазара Лісіцкага і Казіміра Малевіча. А ўжо ў 15 увайшоў у аб'яднанне Сцвярдзальнікаў новага мастацтва (УНОВИС) — той самай творчай супольнасці, дзякуючы якой Віцебск стаў цэнтрам сусветнага авангарду. Праз год, у 16 гадоў, Хідэкель узначаліў архітэктурную майстэрню вучэльні. Менавіта архітэктурны ён прысвяціў сваё жыццё.

— Словы Лазара Хідэкеля «Нас зразумеюць праз 100 гадоў» і містычны супадзенні натхнілі на стварэнне канцэпцыі выстаўкі, — падкрэсліла заснавальніца Цэнтра беларуска-яўрэйскай культурынай спадчыны Мая Канцельсон. — Важна, што першая на радзіме персанальная выстаўка Хідэкеля супала з днём яго нараджэння, 29 лютага. Праз 100 гадоў Беларусі зноў можна назваць цэнтрам развіцця тэхналогій будучыні. Каб падкрэсліць гэтую ідэю, да працы над выстаўкай былі прыцягнуты маладыя беларускія архітэктары і IT-спецыялісты па віртуальнай рэальнасці. Наладжана супрацоўніцтва з дызайнерамі, суправаджаўная праграма лекцый і мерапрыемстваў і іншыя цікавыя праекты, звязаныя з творчасцю УНОВИСа і Хідэкеля.

КАНЦЭПЦЫЯ

На выстаўцы прадстаўлена больш за 90 работ архітэктара і ўнікальныя дакументы, якія адносяцца да 1920-х гадоў віцебскага перыяду. Усе экспанаты прадстаўлены сям'ёй Лазара Хідэкеля.

Выстаўка рэтраспектыўная. Тут можна даведацца пра творчы шлях Лазара Хідэкеля і зразумець логіку развіцця супрэматызму: большасць работ звязана з яго эстэтыкай. Гэта работы плоскаснага супрэматызму, якія ілюструюць пошукі мастака, і, вядома ж, работы звязаныя з архітэктурай. Гэтыя аб'екты ўславілі Хідэкеля. На іх звярнулі ўвагу даследчыкі ў 70-х гадах. Яго ідэі 1920-х гадоў, безумоўна, апыраўдзілі час. І толькі цяпер свет пачынае набліжацца да іх рэалізацыі.

Выстаўка пачынаецца з работ студэнцкага перыяду. Іх няшмат, але яны як асноўная завязка творчасці аўтара. Далей можна ўбачыць работы пад назвай «Чорны супрэматызм», «Кінетычныя элементы». Яны паказваюць працэс пошуку выхаду ў аб'ём і архітэктурны. Можна пракачыць, як з простых геаметрычных элементаў (квадрат, круг, крыж) фарміруюцца супрэматычныя прасторы, кампазіцыйныя фігуры. Азбука супрэматызму — складаная структура, аб'ём — архітэктурнае цела.

ТЭОРЫЯ

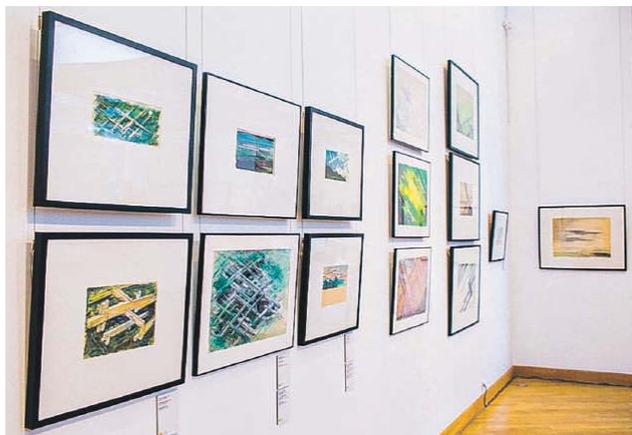
Таксама сярод экспанатаў можна ўбачыць супрэматычныя выданні Лазара Хідэкеля. Напрыклад, часопіс «Аэракульт». Архітэктар як праўдзвы мастак-авангардыст займаўся яшчэ і тэарэтычнай творчасцю. Гэта адбылося пад уплывам Казіміра Малевіча. Лазар Хідэкель пісаў артыкулы як для публікацыі УНОВИСа, так

і для свайго часопіса «Аэра», які быў створаны сумесна з Ільёй Чашнікам. Выпуск стаўся толькі адзін і выйшаў накладам у дзесяць асобнікаў, адзін з якіх сёння захоўваецца ў сям'і Хідэкеляў.

— У часопісе архітэктар паказвае футурыстычнае бачанне свету, экалагічнае ўяўленне пра архітэктурну, — расказвае куратар выстаўкі Кацярына Ізафатава. — Яго праекты футурыстычных гарадоў не толькі развіваюць і аптымізуюць рацыянальную горадабудаўнічую ідэю — як чалавеку лепш жыць, але і звяртаюцца да таго, як выжываць, як будаваць, каб не парушаць экалагічны баланс. Таму ў Хідэкеля гарады на апорах: зямля застаецца паркавай зонай, на якую можна спускацца ў ліфце і шпачыраваць па зялёнай тэрыторыі. «Аэра» можна лічыць першым экалагічным маніфестам. Дакумент унікальны, ён жа і праілюстраваны літаграфіямі Хідэкеля.

ВЫХАД У АБ'ЁМ

Ва УНОВИСе Хідэкель займаў важную ролю. Ён адносіўся да плеяды вучняў старэйшай школы, з'яўляўся матаром: пераўвё супрэматызм з плоскасці ў аб'ём. Калі ў 1920-я гады ў Віцебск прыехаў Малевіч, то даў абцяганне «жывапіснага» маўчання. Нічога не пісаў, таму што

Фрагмент экспазіцыі.

разумеў: у сваім імкненні вызваліцца ад улады прадмета ён прыйшоў да нуля. І што ж далей? Многія даследчыкі з пазіцыі сённяшняга дня тлумачаць гэта крызісам. Лісіцкі, Хідэкель якраз у той час працэнсіравалі новыя ідэі фарміравання архітэктурны, якімі пасля загарэўся Малевіч і распаўваду пра гэта сваім вучням. З дапамогай такой групы з'явіўся выхад у супрэматызм як архітэктурны масіў. Роля Хідэкеля ў гэтым велізарная.

На выстаўцы прадстаўлены экзэмпляр дыплама аб заканчэнні Лазарам Хідэкелем Віцебскага мастацка-практычнага інстытута, падпісаны Казімірам Малевічам. Таксама ёсць легендарная фатаграфія, на якой можна ўбачыць не толькі Хідэкеля і Малевіча разам, але і Веру Ермалаеву, ліст Лісіцкага і рукапісны спіс УНОВИСа ад 19 ліпеня 1920 года, які складаецца з 35 прозвішчаў.

АРХІТЭКТАР-ПРАКТЫК

Скончыўшы інстытут, Лазар Хідэкель разам з групай Малевіча прыехаў у Петраград. І хацеў працягнуць адукацыю ў акадэміі мастацтваў. Але пасля вырашываў паступаць у інстытут грамадзянскіх інжынераў. Да

архітэктурна-мастацкай адукацыі ён дадаў тэхнічна-інжынерную, каб ведаць працэс знутры. Класічнае штудзіраванне ўзораў і архітэктурнай азбукі дало магчымасць пачаць пераходзіць з плоскаснага супрэматызму ў аксанаметрычныя праекцыі, у класічнае чарчэнне, што дазволіла яму першым ажыццявіць пераход менавіта ў супрэматычную архітэктурну, якая ад звычайнай адрозніваецца асіметрычнай кампазіцыяй, нетрадыцыйным бачаннем (мы прывыклі, што ў класічным варыянце галоўнае — вертыкаль). Хідэкель ствараў праекты, дзе галоўнай злучальнай лініяй стала гарызанталь, якая выконвала ролю дзелення вертыкаль аб'ёму з дапамогай карнізаў, фрызаў і іншых дэкаратыўных элементаў.

У гэты час якраз ствараліся архітэктоны Малевіча, але яны разглядаліся толькі ў эстэтычных формах. Гэта былі замкнёныя аб'ёмы — без вокнаў, без дзвярэй. Хідэкель жа надаваў сваім пабудовам прыкладнае значэнне: паказваў таўшчыню сцен, выходы, вокны. З яго дапамогай архітэктонка атрымала функцыянал.

НЕАРДЫНАРНАСЦЬ

Знакаміты праект «Працоўны клуб» Лазара Хідэкеля быў скептычна прыняты кансерватыўным прафесарскім складам, але разам з тым прызнаны неардынарным: таму вырашылі аддаць праект у музей Інстытута грамадзянскіх інжынераў. Менавіта ён пасля дэманстраваўся на выстаўках, быў апублікаваны як у савецкім, так і ў замежным друку ў 1927 годзе. У гэтым жа годзе яго апублікавалі ў нямецкім часопісе пад аўтарствам Казіміра Малевіча, праўда, у наступным нумары выдання з'явілася пазнака, што архітэктар — усё ж такі Хідэкель. Пасля ў некаторых публікацыях гэты праект (аж да 1960-х гадоў) фігураваў пад аўтарствам Казіміра Малевіча.

— Ідэі футурызму і рускага касмізму, звязаныя з тэорыямі Цыялкоўскага аб тым, як павінны жыць людзі, вельмі ўплывалі на Хідэкеля, — падкрэслівае Кацярына Ізафатава. — На выстаўцы можна паглядзець блок футурыстычных гарадоў, дзе яго рукою на работах пазначана: «Чалавек будзе бачыць неба. Не падымаючы галавы, будзе бачыць адкрыты гарызонт». На работах — шмат'ярусныя гарады, якія літаральна лунаюць у паветранай прасторы. Першы ярус — для транспарту: гэта магістралі, чыгунка. Другі ярус — грамадскія збудаванні: школы, тэатры, бальніцы... Трэці ярус — жылая прастора. А чацвёрты — тэрасы з садамі. Менавіта такім экалагічным было ўяўленне ў Хідэкеля пра архітэктурну будучыню. Дарэчы, на ўсіх работах гэтай серыі пераважае зялёны колер.

ПОШУК

Хідэкель — архітэктар-практык: у 1930—1940-я гады ён рэалізаваў мноства як грамадскіх і жылых, так і прамысловых праектаў. Асабліва ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны, калі быў вымушаны будаваць вельмі хутка для патрэб арміі. Але ж і тады азбука супрэматызму была закладзена ў азбучку архітэктурнага аб'ёму.

Працэс пошуку выхаду з чорнага квадрата для Хідэкеля быў запяняючым. Але менавіта ён прыдумаў работу «Лініі, якія персякаюцца», што сёння называюць менавіта хэшгэгам. Тады яшчэ ніхто не мог выказаць здагадку, што менавіта гэтая работа стане адным з сімвалаў дваццаці першага стагоддзя. Дарэчы, на выстаўцы ў анімацыйнай зоне можна паглядзець фільм унука Лазара Хідэкеля Рамана (таксама архітэктара), які з дапамогай тэхнічных сродкаў анімаваў дзядулевыя слаістыя структуры.

Вікторыя АСКЕРА

Краіна Пушкіна

Нацыянальны гістарычны музей запрашае на фотавандроўку па мясцінах рускага класіка

Беларусь і Расія — краіны, якія супрацоўнічаюць не толькі ў палітычным і эканамічным кірунках, але і культурным. Так, на мінулым тыдні Нацыянальны гістарычны музей Беларусі даў магчымасць здзейсніць фотавандроўку па пушкінскіх мясцінах дзякуючы выстаўцы «Міхайлаўскае. Кабінет Пушкіна». Праект падрыхтаваны музеем сумесна з Дзяржаўным мемарыяльным гісторыка-літаратурным і прыродна-ландшафтным музеем-запаведнікам А. С. Пушкіна «Міхайлаўскае».

Пушкінскі запаведнік — унікальны помнік рускай культуры нацыянальнага і сусветнага

значэння, размешчаны ў Пскоўскай вобласці Расіі. Міхайлаўскае, Трыгорскае, Пятроўскае, невялікі пасёлак Святыя (цяпер Пушкінскія) Горы са старадаўнім Святагорскім манастыром — усе гэтыя месцы непарыўна звязаны з жыццём і творчасцю вялікага рускага паэта. Сяло Міхайлаўскае — любімы Аляксандрам Сяргеевічам куток, яго паэтычнае радзіма. У кампактнай выстаўцы — усяго 40 работ. Свой погляд на Міхайлаўскае прадставілі два фотамастакі Аляксей Лазарэў і Мікалай Аляксееў.

— У 2024 годзе Пушкіну спаўняецца 225 гадоў, і гэтай

выстаўкай мы адкрываем этап падрыхтоўкі да юбілею, — растлумачыў дырэктар Пушкінскага запаведніка Георгій Васілевіч. — У свеце сёння ёсць шмат розных мемарыяльных музеяў, кожны з якіх па-свойму захоўвае памяць. Але толькі Міхайлаўскае і Стратфард-на-Эйване — гэта значыць музей Пушкіна і музей Уільяма Шэкспіра — маюць «складаназлучальныя» мемарыяльныя кабінеты, якія ўвайшлі ў сьвядомасць некалькіх пакаленняў людзей як месцы, дзе можна дакрануцца да памяці. Нам вельмі важна было паказаць, што ёсць прастора, у якую можна ўвайсці як у музей — і адначасова

як у цэлую пушкінскую краіну, дзе вы сустракаецеся з героямі твораў паэта, яго сябрамі.

Запаветныя мясціны на Пскоўшчыне прыцягваюць пісьменнікаў, мастакоў і артыстаў. Некаторыя застаюцца там назаўжды, іншыя вяртаюцца зноў і зноў. Вельмі важна, што

ў беларусаў, якім пакуль не пашчасціла наведаць музей Пушкіна, з'явілася магчымасць праз фотаздымкі трапіць у незвычайныя месцы, дзе стваралася не проста гісторыя, а знакамітыя літаратурныя творы сусветнага значэння.

Вікторыя АСКЕРА

Якаў ПЕЎЗНЕР — япаніст з «шанхайскай пяцёркі»

Здараецца, што ў чалавека Галоўным складнікам яго біяграфіі выступае пэўны эпизод. А далей ён жыве ўспамінамі пра важнае здарэнне, той адрэзак часу, які спрактаваў яго біяграфію на астатняе жыццё. І ўжо, здаецца, нічым болей яркім яно і не вызначаецца...

У біяграфіі ўраджэнца Гомеля Якава Пёўзнера (Хацкевіча) (нарадзіўся 15 студзеня 1914 года), сапраўды, быў такі яркі эпизод, якога хапіла б і на некалькі жыццяў. Дакументальны крыніцы сведчаць пра гэта досыць лаканічна: «...У 1941 годзе быў накіраваны ў Кітай. Афіцыйна працаваў дырэктарам арганізацыі «Саўэкспартхлеб». Уваходзіў у склад «шанхайскай пяцёркі» савецкіх разведчыкаў. У канцы 1942 года арыштаваны японскай жандармерыяй. Прайшоў праз турму і катаванні. Быў абмяняны і вярнуўся ў СССР...»

Хто не ведае, патлумачым адносна «шанхайскай пяцёркі». У Кітаі існавала разгалінаваная сетка Галоўнага разведвальнага ўпраўлення Узброеных Сіл СССР. Складлася яна не за адзін дзень. З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны, несумненна, Савецкі Саюз асабліва цікавіла дзейнасць японскіх мілітарыстаў, якія акупіравалі кітайскія правінцыі, непасрэдна — Шанхай.

Але і японцы не спалі ў шапку: пасля шэрагу арыштаў нанеслі савецкай ваеннай разведцы значныя страты. Былі разгромлены некалькі шанхайскіх рэзідэнтур. У тым ліку — і рэзідэнтура Разведупраўлення Галоўнага штаба ВМФ, якую ўзначальваў Якаў Пёўзнер. Усяго затрымалі 17 разведчыкаў. Але толькі пяць з іх з'яўляліся грамадзянамі СССР. Пасля допытаў і жорсткіх катаванняў японскі ваенна-палявы суд вынес усім смяротны прысуд. Але расстралялі толькі аднаго кітайца як прадстаўніка краіны, з якой Японія знаходзілася ў стады вайны. Астатнім заміянілі расстрэл на зняволенне — ад двух да дзесяці гадоў.

А 23 лютага 1945 года (сімвалічна дата — дзень нараджэння Узброеных Сіл СССР) адбыліся перамовы паміж Савецкім Саюзам і Японіяй, пасля якіх абмянілі савецкіх разведчыкаў на пяць японскіх грамадзян, арыштаваных у СССР.

Вярнуўшыся ў Маскву, Якаў Пёўзнер уладкаваўся на працу ў Інстытут сувеснай гаспадаркі і сувеснай палітыкі. Варта згадаць, што яшчэ да вайны ён паступіў у Інстытут філасофіі, літаратуры і гісторыі. Пасля I семестра перайшоў на японскі факультэт Маскоўскага інстытута ўсходазнаўства. Закончыў аспірантуру Інстытута сувеснай гаспадаркі і сувеснай палітыкі. Пасля абароны дысертацыі яму было прысуджана званне кандыдата эканамічных навук. Дарчы, вучоную ступень малады чалавек атрымаў у перададзень Вялікай Айчыннай — 11 чэрвеня 1941 года... У 1947-м інстытут ліквідавалі. Частку яго супрацоўнікаў, у тым ліку і Якава Аляксандравіча, перавялі ў аддзел капіталістычных краін Інстытута эканомікі АН СССР.

З 1956 года наш зямляк працаваў у Інстытуце міжнароднай эканомікі і міжнародных зносін, дзе кіраваў японскаўчыма даследаваннямі. Абараніў доктарскую дысертацыю, атрымаў званне прафесара. Быў

кіраўніком групы па вывучэнні Японіі, кіраўніком аддзела эканомікі Заходняй Еўропы і Японіі, а пасля ўзначаліў аддзел Японіі.

У 1977 годзе Якаў Пёўзнер утанараваны званнем лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР. Быў узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Навуковую руліўнасць былога разведчыка заўважылі і ў Японіі — адзначылі ордэнам «Святога скарба» III ступені (адбылося гэта ў 1994 годзе).

Да канца жыцця (памёр Якаў Аляксандравіч у 2003 годзе) вучоны займаў пасаду лаўрэата навуковага супрацоўніка Інстытута міжнароднай эканомікі і міжнародных зносін, працаваў у Цэнтры азіяцка-ціхаакіянскіх даследаванняў гэтага інстытута. У 1990-я гады займаўся пытаннем тэорыі сацыял-дэмакратыі і крытыкі камунізму і артадаксальнага марксізму.

І сёння Якаў Пёўзнер застаецца ў навуковым свеце адным з найгалоўнейшых расійскіх японазнаўцаў.

Менавіта наш зямляк стварыў школу японазнаўцаў, якія аспрэчылі класавы падыход і сцвердзілі строгу навуковую аб'ектыўнасць галоўным крытэрыем ацэнкі творчых, навуковых памкненняў. Вучэбныя дпаможнікі, манаграфіі

Я. Пёўзнера застаюцца настольнымі кнігамі для новых пакаленняў даследчыкаў Японіі. Дарчы, вайсковая біяграфія зрабіла Я. Пёўзнера на доўгія дзесяцігоддзі невыязным. І толькі ў 1984 годзе Якаў Аляксандравіч наведаў Японію.

Доктар эканамічных навук Якаў Пёўзнер — аўтар кніг «Мананалістычны капітал у Японіі («дзайбацу») у гады Другой сувеснай вайны і пасля вайны» (1950), «Эканоміка Японіі пасля Другой сувеснай вайны» (1955), «Дзяржава ў эканоміцы Японіі» (1976), «Дзяржаўна-мананалістычны капіталізм і тэорыя працоўнага кошту» (1978), «Крах камунізму і сучасныя грамадскія адносіны» (1999), «Уводзіны ў эканамічную тэорыю сацыял-дэмакратыі» (2001)...

Вялікае жыццё пражыў савецкі разведчык і савецка-расійскі эканаміст. Прайшоў праз усе выпрабаванні ХХ стагоддзя. За смугою гадоў (хаця і памёр Якаў Пёўзнер параўнальна нядаўна), шмат што з яго біяграфіі і не разгледзіш. Але і тое, што засталася ў памяці нашчадкаў, сведчыць пра вартасці яго лёсу, пра выключную працаздольнасць і мужнасць гэтага чалавека. Дык чаму б яго імя не ўвабодзіць у назве вуліцы ў родным для Якава Аляксандравіча Гомелі?

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

«Хацела б я песняю стаць...»

Пухавіцкія краязнаўцы

ў сяброўстве з памяццю Лесі Украінкі

Пухавіцкі раённы краязнаўчы музей выдаў Экскурсійна-турыстычны буклет «Леся Украінка». Навуковы супрацоўнік гэтай установы Таццяна Валасюк падрыхтавала невялікі падарожнік, звязаны з тэмамі «Леся Украінка і Беларусь» і «Леся Украінка і Пухавіччына».

Класік украінскай нацыянальнай літаратуры, якая нарадзілася ў 1871 годзе ў Наваград-Валынскім, непасрэдна звязана з Беларуссю. У 1897 годзе ў Яльце паэтэса пазнаёмілася з рэвалюцыянерам Сяргеем Мяржынскім (1870—1901), які нарадзіўся ў Мінску, але вучыўся ў Кіеўскім універсітэце. У 1899 годзе ён вярнуўся ў Мінск, працаваў у адзеле кантролю Лібава-Роменскай чыгункі. Ужо ў ліпені, пазнаёміўшыся з украінскай пісьменніцай, далучыў Лесю Украінку да марксісцкай літаратуры.

Паэтэса некалькі разоў прыязджала ў Мінск да цяжка хворага Сяргея Мяржынскага, напісала адну з самых моцных паэм у сваёй творчасці — «Апантаная».

У Пухавіцкім раённым краязнаўчым музеі захоўваюцца партрэты Лесі Украінкі і Сяргея Мяржынскага, якія выканала беларуская мастачка Марына Эльшава. У Мар'інай Горцы ў апошнія гады неаднойчы ладзілі імпрэзы, звязаныя з памяццю Лесі Украінкі. Нагода на тое зразумела: у Блоні, непадалёк ад Мар'інай Горкі, у сядзібе рэвалюцыянераў-народнікаў А. Бонч-Асмалоўскага і В. Вахоўскай украінскай паэтэсы і Сяргея Мяржынскі знаходзілі прытулак.

У буклеце ёсць невялікі раздзел, які расказвае пра экспазіцыю музея, прысвечаную Лесі Украінцы. Тут прадстаўлены карціны Яўгена Шулейкі «Леся Украінка і Сяргей Мяржынскі» і «Леся Украінка ў Блоні».

У Мар'іну Горку і Блонь прыязджалі, каб ушанаваць памяць Л. Украінкі, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Ігар Кізім, беларуская паэтэса Іна Снарская, якая жыве ў Палтаве, беларуская перакладчыца, празаік, старшыня Таварыства ўкраінскай літаратуры пры Саюзе беларускіх пісьменнікаў Наталка Вабіна. «Я не заўсёды разумею, за што і чаму я некага люблю... Не ведаю і, скажу праўду, ведаць не намагаюся. Люблю і ўсё. Любоў абсалютнай справядлівасці не ведае, але ў гэтым і яе вышэйшая справядлівасць...» (Леся Украінка).

Творы паэтэсы перакладлі на беларускую мову Эдзі Агняцэв, Анатоль Астрэйка, Мікола Аўрамчук, Артур Вольскі, Анатоль Вялюгін, Юрка Гаўрук, Ніл Гілевіч, Сяргей Грахоўскі, Сяргей Дзяргай, Хведар Жычка, Ніна Загорская, Іван Калеснік, Уладзімір Корбан і інш.

— У 2021 годзе будзе адзначана чарговы юбілей класіка ўкраінскай паэзіі, — распавёў дырэктар Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея Аляксандр Прановіч. — Мы збіраемся прымеркаваць да гэтага падзеі новае выданне перакладу паэзіі Лесі Украінкі на беларускую мову. Хацелася б падключыць да гэтага клопату беларускую літаратурную моладзь. Чаму б не прачытаць і тую ж паэму «Апантаная» ў пераўвасабленні, напрыклад, Віктара Шніпа, Міколы Адама, Янкі Лайкова, Алесь Бадака альбо Юліі Алейчанкі?

Мікола БЕРЛЕЖ

Паэтычным радком і жывапісам

Творчая сустрэча з паэтэсай і мастаком-ілюстратарам Наталляй Алейнікавай «Ліра асвятляе думкі...» адбылася ў сталічным «Доме кнігі «Светач»». Былі прэзентаваны яе кнігі паэзіі, афарызмаў і жывапісу «Ажыццяўляюся табою...» і «Мыслі вслух...».

Наталля пазнаёміла прысутных з прадстаўленымі выданнямі і аўтарскімі ілюстрацыямі да іх, распавяла пра сваю творчасць, з натхненнем прачытала вершы на тэму малой радзімы.

Ствараючы вершаваны зборнік «Ажыццяўляюся табою...», аўтар трымалася галоўнай ідэі — паэтычнымі радкамі і жывапісам распавесці пра любімае Палессе, каб перад чытачом на старонках кнігі разгарнулася хараства беларускай прыроды.

У кнізе афарызмаў «Мыслі вслух...» яна разважае пра дабрадзеянсць, перспектывы чалавецтва... Аўтарскі жывапіс дамалёўвае літаратурныя тэксты адмысловымі краявідамі.

Наталля Алейнікава распавяла гасцям і пра выстаўкі свайго жывапісу «Ліра асвятляе

Слова мае Наталля Алейнікава.

думкі...» і «У святліцах Палесся...», якія праходзяць зараз у Мінску і Гомелі.

Міра ІЎКОВІЧ
Фота з асябстага архіва Наталлі Алейнікавай.

Турыстычнымі сцэжкам і Мастоўшчыны

Імпрэза пад такою назваю, прымеркаваная да Гола малой радзімы, адбылася ў межах раённага бібліятэчнага праекта «Тут мы жывём і край нам гэты дарагі» ў Мастоўскай раённай бібліятэцы.

Прысутныя здзейснілі віртуальнае падарожжа па горадзе Масты і Мастоўскаму раёне, які сёлета адзначыў 80-гадовы юбілей. Раён багаты на знакамітых землякоў. Прынамсі, вёскі Лунна, Багатырэвічы, Мінявічы звязаны з імем вядомай польскай пісьменніцы Элізы Ажэшкі.

У вёсцы Дубна нарадзіўся беларускі паэт Сяргей Крывец. Міхаіл Белуш з вёскі Руда Ліпчанскай вядомы тым, што ў час Вялікай Айчыннай вайны паўтарыў подзвіг Аляксандра Матросова.

Гераічнае мінулае краю звязана з Ліпчанскай пушчай: на яе тэрыторыі ў вайну актыўна дзейнічалі партызаны. У імпрэзе браў

удзел дырэктар Рэспубліканскага ландшафтнага заказніка «Ліпчанская пушча» Андрэй Верабей, які пазнаёміў навучэнцаў з турыстычнымі маршрутамі. Вандроўкі прадугледжваюць слывы па рэках Нёман і Шчара, веласіпедны маршрут. Дарчы, апошні, працягласцю 32 кіламетры, быў створаны ў межах праекта «Гарадскі веларух у Беларусі», які фінансаваўся Еўрапейскім Саюзам і рэалізоўваецца ўстановай «Цэнтр экалагічных раэніяў» і грамадскім аб'яднаннем «Мінскае веласіпеднае таварыства».

У рэспубліканскага ландшафтнага заказніка вялікі патэнцыял: найкаштоўнейшыя прыродныя кампаненты пушчы, самабытная культура, археалагічны і архітэктурныя помнікі, якія маюць гістарычнае значэнне. Усё гэта садзейнічае паспяховаму развіццю экатурызму.

Ірына КАВАЛЕЎСКАЯ

Гарадоцкая Масленіца адметная для ўсёй беларускай народнай традыцыі

Масленіца адносіцца да ліку рухомах календарных свят. Магла адзначацца як у лютым, так і ў сакавіку. Гэтае свята, хоць і доўжылася сем дзён, на Гарадоччыне надзвычай разнастайнае, багатае на розныя кантэксты, сягае ў глыб народнай мудрасці.

Масленічная абраднасць тут мае надзвычай важныя, характэрныя для памежных тэрыторый, спецыфічныя асаблівасці. Гэты рэгіён адметны добра разгалінаванай сістэмай абрадавых дзеянняў, надзвычай шырокім вербальным матэрыялам. І калі гаварыць у цэлым пра зімовы цыкл народнага земляробчага календара, то без перабольшання масленічная абраднасць для

«Пахаванне дзеда».

Гарадоччыны — з'ява, адметная не толькі для традыцыйнай культуры Гарадоцкага раёна, але і для ўсёй беларускай народнай традыцыі.

У беларускіх даследчыкаў народнай творчасці не існуе дакладна акрэсленага меркавання адносна таго, да якога ж перыяду — зімовага ці веснавага — адносіцца Масленіца. Так, вядомы беларускі фалькларыст А. Ліс падзяляў меркаванне М. Грынблата, што Масленіца з'яўляецца веснавым святам і што яна была адсунута да зімовага цыкла перад велікодным постам.

Але калі сыходзіць з фактычнага матэрыялу, сабранага на Гарадоччыне, гэтае меркаванне не выглядае дастаткова абгрунтаваным, чаму ёсць шэраг прычын. Найперш трэба адзначыць прысутнасць у масленічнай творчасці веснавай настраёвасці. Але праблема заключаецца ў тым, што ўсе дзённы падчас Масленіцы аб'ядноўваюць у непарыўнае цэлае пачаткі зімовай і веснавай абраднасці. Калі гаварыць пра гаспадарчую дзейнасць вязкоўцаў, то якраз у гэты перыяд адчувалася набліжэнне вясны і неабходнасць развіцця з імой, бо масленічная абраднасць — злучальнае звяно паміж зімовым і веснавым цыклам народнага земляробчага календара.

Фактычны фальклорна-этнаграфічны матэрыял, прысвечаны масленічнай традыцыі на Гарадоччыне, дазваляе сфарміраваць святочна-абрадавую лінію з канкрэтнымі дзеяннямі. Галоўнымі з'яўляюцца пахаванне дзеда і бабы, катанне з гары і на конях, наведванне родзічаў, суседзяў.

Што датычыцца багаці і раскошы масленічных страў, то, зразумела, тут пераважалі спаконвечны салярны сімвал — бліны — і такі ж адвечны спадарожнік сялянскага жыцця на

памежы зімы і вясны, як усемагчымыя стравы і прысмакі на аснове малака.

Для агульнай характарыстыкі тутэйшай масленічнай абраднасці неабходна дадаць такую важную асаблівасць, як шчыльныя сувязі паміж прадстаўнікамі розных узроставых груп.

Якія ж асноўныя складнікі масленічнай абраднасці? Адзін з іх — пахаванне масленічных дзеда і бабы. Пахаванне дзеда адбывалася перад пачаткам масленічнага тыдня — у суботу ці нядзелю. У іншых рэгіёнах Беларусі, дзе была распаўсюджана традыцыя помінання продкаў, у гэты дзень спраўлялі Дзяды, што сведчыць пра сувязь лакальнай святочнай традыцыі з агульнанароднай.

Пахаванню масленічнага дзеда папярэднічаў выраб дзеда ў выглядзе лялькі. У розных вёсках раёна гэтае пахаванне мела свае асаблівасці, часам вельмі істотныя. У адным паселішчы дзеда клалі на лаўку ў кут. Прыходзілі вязкоўцы, з выпіўкай і закускай. У хаце можна было пачуць і плач, і галашэнне, і жарты, і смех... Нярэдка гучала пытанне: «А чаго дзед памёр?» У адказ чулася: «А косткай падавіўся». Гэты пасаж патрабе дадатковага тлумачэння. Як вядома, пачатку Масленіцы папярэднічала завяршэнне перыяду Мясоеда, што азначала завяршэнне ўжывання мясных страў.

Пасля баўлення часу ў хаце гурт жанчын цягнуў дзеда хаваць за межамі вёскі. Па такім жа сцэнары адбывалася і пахаванне масленічнай бабы падчас завяршэння масленічнага тыдня. У гэтай сувязі пра масленічную бабу гаварылі, што яна падавілася сырніцай.

Наступны складнік у масленічнай абраднасці — катанне з гары і на конях, якое павінна было паспрыяць урадкаваму льну: каб ён урадзіўся доўгі і валакністы. Наступны складнік у масленічнай абраднасці — катанне з гары і на конях, якое павінна было паспрыяць урадкаваму льну: каб ён урадзіўся доўгі і валакністы.

Улічваючы магічную абрадавую функцыю дзеяння, удзельнікі імкнуліся святочна апрануцца і ўпрыгожыць коней і сані.

Сярод найважнейшых страў на Масленіцу былі тварог і сметанковае масла — гэта адлюстравана і ў масленічных песнях, якія недвухсэнсоўна ўказваюць на галоўнага героя свята — моладзь. Як спяваецца ў песні, гару, з якой коўзалася моладзь, набівалі сырам і палівалі маслам, і, зразумела ж, на гэтых коўзанках моладзь знаёмілася, хлопцы і дзяўчаты прыглядаліся адзін да аднаго. У гэтым бачыцца вельмі важны аспект вязковага жыцця.

Гучалі на Масленіцу і песні, у якіх прасочваецца даўняя традыцыя адведваць падчас свята родзічаў, сваякоў, блізкіх суседзяў...

На Гарадоччыне мясцовыя жыхары на Масленіцу па-майстарску ўмелі жартаваць не толькі з іншых, але і з саміх сябе, пра што сведчыць наступны красамойны прыклад: «Як на масленічную нядзелю / Усе бліночкаў захацелі. / Ну а я была дзвіаца, / Бліны печы я масцярца. / Утварыла я на соды, / Не адраваць ат скаварца. / Растварыла на дражжах, / У печ садзіла на важжах. / Ну і што жа тут такова, / Вот бліны мае гатовы. / Ніхто бліны не бярёт, / Ні сабака, ні народ. / Вот какая я дзвіаца, / Вот какая масцярца». Запісана ў вёсцы Вярэчка.

Па мясцовым павер'і, на Масленіцу абавязкова трэба выйсці на вуліцу і праспяваць масленічныя песні, бо без гэтага і Масленіца нікая не Масленіца, калі яе ніхто не пачуе. Нават цяпер захоўваецца звычай спяваць масленку на вуліцы.

Аляксандр ЦТАВЕЦ

МЛЫН НАВІН

***

Прэзентацыя серыі жывапісных работ «Імя ў гісторыі Мінска. Гістарычныя асобы ў партрэтах сучасных мастакоў», прысвечаных першаму летапіснаму згадванню нашай сталіцы ў «Аповесці мінулых гадоў», эрышпазі ў Мінскай гарадской ратушы. Экспазіцыя тут папоўнілася новымі экспанатамі. Тры прафесары Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў — Уладзімір Тоўсцік, Уладзімір Зінкевіч, Уладзімір Іанчарук — стварылі ў тэхніцы роспісу па ляўкае шэсць партрэтаў гістарычных асоб: першага мінскага князя Леба Усяславіча, мінскага кашталіана Яна Янавіча Глябовіча, мінскага старасты і ваяводы Кішыштафа Станіслава Завішы, грамадзянскіх губернатараў Мінска і Мінскай губерні Вікенція Іванавіча Іячан-Іячэвіча і Захарыя Якулевіча Карнеева, гарадскога галавы Караля Яна Аляксандра Гутэн-Чапскага. Пра гэтых выдатных асоб распаўялі падчас экскурсій-лекцыі кандыдаты гістарычных навук Сяргей Тарасаў, Алег Дзярновіч, Андрэй Кіштымаў.

***

Памятны знак Адаму Міцкевічу адкрылі ў Навагрудку на тэрыторыі касцёла Святога Міхала Арханёла. Знак павагі польскаму паэту, які нарадзіўся і жыў у тэрыторыі сучаснай Беларусі, устаноўлены на будынку былога кляштару дамініканцаў, які быў адноўлены ў наш час, і дамініканскай школы, дзе вучыўся Адам Міцкевіч. У мерапрыемстве бралі ўдзел жыхары Навагрудка, прадстаўнікі іншых рэгіёнаў нашай краіны і Польшчы. У ліку ганаровых гасцей — біскуп Гродзенскі Аляксандр Кашкевіч і біскуп Пінскай дыяцэзіі Антоні Дзіям'янка.

***

Комплексны план добраўпарадкавання Магілёва на 2020 год уключае 21 аб'ект. У прыватнасці, будзе цягнута добраўпарадкаванне парку культуры і адпачынку, які будзеца ў раёне Падніколя, завяршыцца рамонт моста па вул. Першамайскай, панцецца рамонт вул. Крупскай. Запланаваны капітальны рамонт з мадэрнізацыяй мемарыяльнага комплексу на праспекце Шміта з добраўпарадкаваннем прылеглай тэрыторыі (другая чарга), моста па вул. Чалюскінцаў. Прывялдуць у належны парадак пойму ракі Дубровенкі. Завяршаць капрамонт з мадэрнізацыяй бульвара Непакорных, працягнуць капрамонт вул. Першамайскай. Лепш стануць глядзецца тэрыторыі ў раёне вуліц Касмануўтаў, Каралёва, Крупскай, Арлоўскага, бульвара Дняпроўскага і вялікая тэрыторыя ў раёне вуліц Цярэхіна-Златавуштаўскага. Плануюць здаць да сёлетняга свята горада басейн у СШ № 46 і паліклініку ў Казіміраўцы.

***

З аўтра ў мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага ў межах выстаўкі жывапісу Раісы Сіплевіч «Patsinka» адбудзецца АРТ-латарэя. Яе арганізатары запрашаюць усіх прыхільнікаў прыгожага наведваць экспазіцыю і далучыцца да розыгрышу адной з карцін мастацкі. У АРТ-латарэі будучы разыгрывацца квітка на выстаўку, набытыя 7 сакавіка з 16.00 па 17.20. Сама мастачка вызначыць пераможцу ў гэты ж дзень у 17.30. Акрамя магчымасці стаць удадальнікам прыгожага падарунка, наведвальніку чакае ўтульная святочная атмосфера, дзіўны свет мастацтва і прыемныя зносіны з аўтарам.

***

Нядуна ў Музеі традыцыйнага ручнога ткацтва ў Полацку адкрылася выстаўка «Музычныя інструменты Браслаўшчыны». У экспазіцыі — больш як 40 самых цікавых экспанатаў XIX—XX стагоддзяў: паліўнічая труба «берасцянка», мандаліна, калатушка, клякотка, пісколка, шумэльні і інш. На адкрыццё выстаўкі прыгучалі супрацоўнікі Браслаўскага раённага аб'яднання музеяў Элеанора і Валерыя Зінкевічы, якія правялі экскурсію па экспазіцыі і далі майстар-клас ігры на гусялях і дудачцы.

Міра ІЎКОВІЧ

На стромкіх берагах Віліі

На мінулым тыдні ў Музеі «Лошыцкая сядзіба» адкрылася выстаўка «Нальшанскія сустрэчы», прысвечаная Году малой радзімы. Экспазіцыя падрыхтавана па выніках леташняга мастацка-літаратурнага пленэру на жывапісных мясцінах ракі Віліі.

Выстаўка — расповед мастакоў, якія летам мінулага года сабраліся каля старога млына на аграсядзібе «Вялес» (Смаргонскі раён) на стромкіх берагах Віліі. Да майстроў пэндзля далучыліся беларускія паэты і барды.

Пленэр ладзіўся пры падтрымцы добрачыннага фонду «Спадчына М. К. Агінскага» і аматараў культуры — прадпрыемальніка Францішка Жылкі і гісторыка, краязнаўцы, вандроўніка, барда Алега Мізулы. Сярод аўтараў «Нальшанскіх сустрэч» — заслужаны дзеячы мастацтваў Рэспублікі Беларусь Віктар Барабанцаў і Віктар Нямец, лаўрэат прэміі «За духоўнае адраджэнне» Аляксей Суша, мастакі Анатоль Бяляўскі, Віктар Мікіта, Галіна Беганская, Кастусь Качан, Таццяна Ласка, Эдуард Мацішонок.

Менавіта з Вілейкі паходзяць прадстаўнікі роду Любанскіх, апошніх

уладароў Лошыцкай сядзібы. Адсюль можна выправіцца ў мастацкае падарожжа на Віліі, ваколіцы якой натхняюць сваёй прыгажосцю і таямнічасцю, насычанымі гістарычнымі помнікамі. Перад вачыма паўстаюць жывапісныя краявіды і сады ў квецені, старажытныя млыны і бровары, капліца Святога Францішка і іншыя цікавыя будынкі і мясціны.

— Рэшткі мясцовай матэрыяльнай культуры прадстаўлены ў жывапісных работах Таццяны Ласкі, — распавяла куратар выстаўкі Галіна Бяганская. — Мастак Віктар Мікіта прысвяціў шэраг твораў вязкоўцам, а Віктар Барабанцаў стварыў партрэт ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Вацлава Тражулі з аграрарка Жодзішкі.

Дарэчы, 14 і 28 сакавіка ў «Нальшанскіх сустрэчах» у Лошыцкай сядзібе

Мастакі на экскурсіі ў вёсцы Дубкі Смаргонскага раёна (у межах пленэру). Злева направа: Анатоль Бяляўскі, Галіна Бяганская, Таццяна Ласка, Кастусь Качан.

возьмуць удзел паэты Ала Клемянок і Антаніна Хатэнка. Выстаўка будзе працаваць да 29 сакавіка.

Міра ІЎКОВІЧ
Фота прадстаўлена Музеём «Лошыцкая сядзіба».

Вынікі

Адданая сцэне

Яна марыла стаць хірургам, паступала ў кансерваторыю, але партыя Кармэн не прывабіла. Забрала дакументы і з лёгкасцю стала студэнткай тэатральнойнага. Сёлета 75-годдзе адзначае народная артыстка Беларусі Вольга Клебановіч.

Калісьці народны артыст СССР Расціслаў Янкоўскі, убачыўшы артыстку ў спектаклі «Адзіны спадчыннік», сказаў: «Так, у камедыі яна — шампанскае. Цікава, што будзе ў драме?». Але і ў драме Вольга Клебановіч — на вышыні. Здаецца, за свой доўгі прафесійны шлях у Нацыянальнай акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага яна выконвала самыя розныя ролі — ад каралеў да простых сялянак і заўсёды была надзіва арганічная і пераканаўчая.

Актрыса сыграла дзясяткі галоўных роляў у спектаклях, якія ўвайшлі ў скарбніцу беларускага сцэнічнага мастацтва. Шмат разоў становілася найлепшай актрысай года, пераможцай шэрагу рэспубліканскіх і міжнародных фестываляў. У 1982 годзе ёй было прысвоена ганаровае званне «Заслужаная артыстка БССР», а ў 1995-м за вялікі асабісты ўнёсак у развіццё тэатральнойнага мастацтва і высокае прафесійнае майстэрства — ганаровае званне «Народная артыстка Беларусі».

Вядучы майстар сцэны Вольга Клебановіч за гады працы ў тэатры праявіла сябе выкапрафесійнай актрысай, здольнай на самым высокім узроўні выконваць ролі як гераічнага плана, так і жанравыя, вострахарактарныя. Створаныя ёю вобразы ў спектаклях выбітных майстроў нацыянальнай драматургіі: «Вяртанне ў Хатынь» Алесь Адамовіч, «Знак бяды» Васіля Быкава, «Раскіданае гняздо» Янкі Купалы — адзначаны глыбокім пранікненнем у народны характар персанажаў.

— Сёння ў тэатр часцяком прыходзяць адпачыць, забываюць на праблемы, зараджаюцца аптымізмам. Таму ў рэпертуары нашага калектыву стала больш камедый, — расказвае Вольга Міхайлаўна. — І ў мяне таксама пераважаюць гарэзныя, як я іх называю, ролі: Ханума ў «Выхадках Ханумы», Кіці ў «Коле каханья»,

Клодзія Адамс у «Гарачых матулях». Усе яны мне блізкія і дарагія. Таленавітыя жанчыны, цудоўныя цікавыя характары. Але попыт на сур'езную размову, спавядальнасць застаецца. Пра класічны тэатр не забываюць. Упэўнена, будучы ў мяне яшчэ і драматычныя ролі такога ж узроўню, як у «Дзядзькавым сне» Дастаеўскага або ў «Васы Жалязновай» Горкага.

Яе рэжысёрамі ў тэатры і кіно былі найлепшыя з найлепшых: Луцэнка, Тураў, Тадароўскі. Зрэшты, актрыса не прывыкла проста пільці па цячэнні. Заўсёды вяла сваю гульнію. Зараз Вольга Міхайлаўна — у іншым тэатральным амплуа: адважылася асэнсаваць Дастаеўскага як рэжысёр і паставіць «Братоў Карамазавых» са сваімі студэнтамі ў Акадэміі мастацтваў.

— Я выкладаю акцёрскае майстэрства будучым рэжысёрам. «Братоў Карамазавых» для дзяржаўнага экзамену абрала, каб студэнты пранікліся глыбінёй, складанасцю акцёрскай прафесіі, ведалі, як размаўляць з выканаўцамі, каб дамагчыся патрэбнага выніку, — тлумачыць актрыса. — Гэты досвед пераканаў мяне: моладзь разумее філасофію Дастаеўскага, «праклятыя пытанні» іх хвалююць не менш, чым ранейшыя пакаленні. Пасля паказу спектакля на малой сцэне Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, куды запрасілі ўсіх жадаючых, многія адзначалі, што сёння патрабуецца «амыванне класікай». Чакаю, што мае выхаванцы ўнясуць сваю інтанацыю ў тэатральнае жыццё краіны.

Высокі творчы патэнцыял Вольгі Клебановіч дазваляе ёй удасканальваць кожную ролю ўласным філасофскім асэнсаваннем чалавечага быцця. Кожны вобраз яна надзяляе тымі тыповымі рысамі характару, якія робяць іх жывымі і вядомымі, а значыць, зразумелымі для гледачоў. На гэтым грунтуецца поспех актрысы.

Акрамя таго, Вольга Клебановіч знялася ў многіх кінафільмах. Гэта «Сонечны дзень у канцы лета»,

«Свежаніна з салютам», «776-ы кіламетр», «Шляхціц Завалья, або Беларусь у фантастычных апавяданнях», «Правінцыяльная муза», «Зімовы вальс», «Адліга», «Родная крывіначка», «У сузор'і Стральца» і многія іншыя. Беларускі фільм «Тум-Пабі-Дум» (2017), у якім Вольга Міхайлаўна сыграла ролю Стэфаніі, уганараваны спецпрызам журы кінафестывалю краін Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва.

Вольга Міхайлаўна — сапраўдны майстар сваёй справы, таленавіты педагог, надзейны сябар і спагадны чалавек.

Вікторыя АСКЕРА

Пацеха з меха

Анатоль ЗЭКАЎ

ВЕНКАМ
ПА ПШЬМЕННИКАХ

Сяброўскай эпіграмы

Ірына БАГДАНОВІЧ

І паэтэса, і даследчык
З душой і сэрцам пілігрыма.
І гэта ўсё — гадоў засведчыць —
Ірына з прозвішчам Максіма.

Вольга САКАЛОВА

На ўсё ў яе стае цяргення,
Бо кожны дзень здаўна старанна
Ў літаб'яднанні
З назваў «Натхненне»
Яна натхняе ветэранаў.

Таіса ТРАФІМАВА

Я за яе на дзень старэйшы,
Аднак, як я, калі сур'езна,
Яна стварае ўпарта вершы
І для дзяцей, і для дарослых.

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

Ці пнём сава,
Альбо аб пень савай —
Як ні мудры тут над развязкай,
Ды толькі Хадасевіч з Лісавой
Адно на дзвюх заўжды напішучы казку.

Мікола ПАДАБЕД

ПАЦАЛУНАК

Гумарэска

Напярэдадні 8 Сакавіка сустрэліся сябрукі. Павіталіся, паціснулі адзін аднаму рукі. Пагаварылі пра сёе-тое, абмяняліся салёнымі анекдотамі. А калі пачалі развітвацца, прагрымеў басавіты голас Алесь Дзялягі:

— Хлопцы, а чым вы парадзеце на свята сваіх палавінак? Вось я, напрыклад, ужо прыдбаў у фірмовай краме сваёй каханенькай-родненькай шыкоўнае футра. Норкавае. Каўнер з пясца! Абалдзе ад радасці! Апрагне яе — многія жанчыны ад зайдраці будуць кусаць локці.

— Вух ты! Крута! — зашумелі сябрукі. — А дзе столькі грошай нашкроў? З неба яны не капаюць... Мо ўзяў крэдыт?

— Ды не-е-е, — загадкава пасміхнуўся Алесь. — Гарэлачку не п'ю, не куру, за мяжу не лятаю, да «начных мятлушак» не зазіраю...

— Хто не курыць і не п'е, той здаровенькі памрэ, — хіхкнуў Лявон Кабылінкі і выдыхнуў: — А я сваёй прынцэсе адваляю аж тысячку долараў!

— Ого-го! Клёва! — усклікнуў Мікіта Мазуткін. — А я, а я... сваёй абранніцы набыў пуцёчку ў Егіпет! Няхай адпачне. А то за хатнімі справамі зусім змарнела, схуднела ўшчэнт, знервалася. Нельга слова сказаць: кідаецца на мяне, не раўнуючы,

як тая тыгрыца. А там, у Егіпце, ласкавае мора, пчолапрае сонейка, фэйныя рэстараны, музыка... Усё ў комплексе надаецца жонцы новае моцы. Ці не праўду кажу?

Павісла паўза. Усе маўчалі, відаць, абдумвалі пачутае. Парушыў цішыню Алесь Дзяляга, які звярнуўся да Васіля Блінка:

— Васілёк, а ты чаго маўчыш, як рыба? Няўжо твая жонка застаецца без падарунка?

— Трапіў пальцам у неба!.. — нязлосна агрызнуўся той. — Я сваю спадарожніцу жыцця зрабіло 8 Сакавіка самаю шчасліваю на свеце!

— Як гэта? — пацпенуў плячыма Мікіта Мазуткін.

— Падару аж сто пацалунаў!

— Што-што? Сто пацалунаў? Ха-ха-ха! Ну і адчыбучы! Знайшоў чым хваліцца! Ды такі падарунак — курам на смех! — абурўся Мікіта.

— Э-э-э, не кажы! — перапыніў яго Васіль. — Я сваю дарагушу абцалую з ног да галавы, з галавы да ног. А для жанчыны, засячы сабе на носе, гарачы пацалунак — самы лепшы падарунак. Як дзіця любіць казку, так маладзічка — ласку. Уцяміў?! А вам, браточкі, замуцілі долары розум! Таму адключылі галавы, а ўключылі самі добра ведаеце што... Вось ты, Дзяляга, выхваляешся, што купіў жонцы норкавае футра. А патрэбна яно як сабаку стоп-сінгал. У яе ж іх — ажно воем! А вось пшчоты не хапае. Цалуюш толькі

па вялікіх святках. І то не заўсёды! Намастай на вус: сапраўдную жарсць ніякімі апрапахамі не заменіш.

Не згодны я і з Лявонам, які надумаўся сваёй прынцэсе доларамі пазалаціць ручку. Вядома, такому падарунку яна ўзрадуецца. Але ненадоўга. Пакуль не зазірне ў краму. Бо грошы, што ў рэшаце вада, доўга не затрымаюцца.

Не ўхваляю і Мікітаў падарунак. Божа ж мой! Няўжо ты, браток, зусім з'ехаў з глуду?! Каторы рэз ставовішся на адныя і тыя ж граблі! З ілба не сшылі гузакі, як не церпіцца набіць новыя. Эх, Мікіта-Мікіта! Лапух ты! Нешта зачасціла твая жонка ў Егіпет. А чаму? Уключы мазгі! Адно не адпудавіць чужых дзетак. Хіба ж аднаго мала? Вы, браткі, не крыўдуйце! Магчыма, лішніе ліпнуў. Але сказаў усё ад душы. Жадаю вам цяпер часцей дарыць жонкачым пацалунак, а ўжо ў старасці, калі станеце нямоглымі, — футры, долары, пуцёчкі... — І заспяваю:

Як цялоу сваю жонку —
Дык сару агнём, як печ.
Прыбываюць тады сілы,
Аддыхаюць беды прэч!
А я жонкачу сваю
Назваваю цацаю.
Адно яе люблю,
А другіх не маю!
Васіль зямочу. Стала ціха-ціха. Ніхто больш не прырочыў таму, што гарачы пацалунак — самы лепшы падарунак.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Балад
Дзяніс Барсук
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіналімаўда
Вольга Дадзімава
Жаўна Запарытка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарніцкі
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захаравыя, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнаце: www.viazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адаказны сакратар — 377-99-72
адазел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адазел прозы і паэзіі — 317-20-98
адазел мастацтва — 377-99-72
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготныя
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасныя льготныя.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаньня ў друку
5.03.2020 у 11.00
Ум. друку. арж. 3.72
Наклад — 939

Друкарня Рэспубліканскага
ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва "Беларускі Дом друку"»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 837
Д 123456789101112
М 123456789101112
Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэдакуюцца.
Паўсюды рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.